کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیجێتییەکانی "وتووێژی سوکراتی و کێشە بنێرە" لەسەر بیرکردنەوەی زانستی و ئاڕاستە بەرەو وانەی گفتوگۆی ئەکادیمی لای خوێندکارانی زانکۆی کۆیە

بەهات عەبدولڕەزاق سەعید[1]، کاوە عەلی محمد[2]

[1,2] بەشی پەروەردە و دەروونزانی، فەکەڵتی پەروەردە، زانکۆی کۆیە، هەرێمی کوردستان، عێراق

پوختە

ئامانجی توێژینەوەکە بریتییە لە ئاشکراکردنی کاریگەری ستراتیجیەتەکانی ڕێگای وتووێژی سوکراتی و ڕێگای کێشە بنێرە لەسەر بیرکردنەوەی زانستی و ئاراستەی خوێندکاران بەرەو بابەتی گفتووگۆی ئەکادیمی لە قۆناغی یەکەم فاکەڵتی پەروەردە لە زانکۆی کۆیە بۆ ساڵی خوێندنی ٢٠٢١ – ٢٠٢٢ ، میتۆدی بەکارهاتوو لەم توێژینەوەیە میتۆدی ئەزموونیە بە پێی سروشتی توێژینەوەکە. کۆمەڵگەی توێژینەوەکە بریتیە لە خوێندکارانی زانکۆی کۆیە، نموونەی توێژینەوەکە بریتیە لە سامپڵێك لە خوێندکارانی بەشی جوگرافیا لە فاکەڵتی پەروەردە لە زانکۆی کۆیە کە ژمارەیان (٤٥) خوێندکاربوو، دوای ئەوەی کۆمەڵەی ئەزمونی و کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو دیاریکراو هاوتاکردن لەچەند ئاستێك بۆ گروپەکان کرا، بەشێوەیەك کۆمەڵەی ئەزمونی یەکەم بەڕێگای سوکراتی وانەیان پی دەوترایەوە و کۆمەڵەی ئەزمونی دووەم بە ڕێگای کێشە بنێرە وانەیان پێدەوترایەوە کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو بە ڕێگای ئاسایی وانەی پێدەوترایەوە، توێژەر هەستا بە ئامادەکردنی فۆرمی ڕاپرسی کە بریتی بوو لە پێوانەی بیرکردنەوەی زانستی کە وەرگیراو بوولە توێژینەوەی (القادری ٢٠٠٥)کە لە (٣٢) برگە پێکهاتبوو، بەڵام فۆرمێکی تر پێکهاتبوو لە پێوانەی ئاراستەی خوێندکاران بەچەند هەنگاوێکی زانستی دروستکرا کە پێکهاتبوو لە (٣٠) برگە، دواتر پاش ئامادەکردنی فۆرمەکان و دەرهێنانی ڕاستی و دروستی بە پێی شارەزایان و پسپۆران و دواتر دۆزینەوەی چەند جۆرێك لە جێگیری بۆ هەردوو پێوانەکە، دوای گەرانەوەی فۆرمەکان و بەتاڵکردنەوە و شیکردنەوەی داتاکان و بەکارهێنانی هاوکێشەی ئاماری توێژەر ئەنجامی توێژینەوەکەی خستەڕوو کە ڕێگای وتووێژی سوکراتی و ڕێگای کێشە بنێرە ئاستی بەڵگەداری ئاماریان هەبوو لەسەر هەریەك لە پێوانەی بیرکردنەوەی زانستی وپێوانەی ئاراستەی خوێندکاران بەرەو بابەتی گفتووگۆی ئەکادیمی, لەکۆتایی توێژینەوەکەدا توێژەر گەیشت بەکۆمەڵێك دەرئەجام و پێشنیاز, بۆ لایەنی پەیوەندیدار بە توێژینەوەکە و توێژینەوە هاوشێوەکانی دواتر.

وشە سەرەکییەکان: ڕێگای سوکراتی، ڕێگای کێشە بنێرە، بیرکردنەوەی زانستی، ئاراستە، خوێندکارانی زانکۆی کۆیە.

١. پێشەکی:

پرۆسەی پەروەردە دەکەوێتە سەر ژمارەیەك پێکهێنەر, کە ڕۆڵ دەبینن لە سەرسەرکەوتنی پرۆسەکە, بەهۆی پێشکەوتنی نوێ کۆمەڵگا هەوڵدەدات سیستەمێکی پەروەردەیی و نوێ و گونجاو پەیرەو بکات و گەشە بەسیستەمی پەروەردە بدرێت بە بەردەوامی, لە پرۆسەی پەروەردەدا ماموستا کۆڵەگەیەکی سەرەکیە چونکە مامۆستای کارامەو لێهاتوو دەتوانێت ژینگەیەکی فێربوون بڕەخسێنێت و خوێندکاران ئاراستە بکات, هەروەها چاوەڕوان دەکرێت کۆمەڵێك گۆرانکاری لە کەسایەتی خوێندکاردا رووبدات

١. ١ کێشەی توێژینەوەکە: پەروەردە پرۆسەیەکی ڕێکخراوی بەردەوامی ئامانجدارە بە مەبەستی گۆڕانکاری لە ڕەفتاری تاك لە هەموو بوارەکانی (جەستەيي و مەعريفي و سۆزداری و ڕەفتاری). بێگومان مامۆستا ڕۆڵێکی گرنگی هەیە لەو پرۆسەدا لە ڕێگای وانەوتنەوە بەئامانجی گۆڕانکاری لە ڕەفتاری خوێندکاردا، بۆ دەستهێنانی زانياريي و مەعريفيي و لێهاتوويي و ئاراستە و بەهای خواستراوە لای خوێندکار، لە پێناو بەدیهێنانی ئەم ئامانجە فێرکاریانە کە هەوڵ دەدات گۆڕانی ویستراو لە ڕەفتاردا بکات پێویستە مامۆستا هەڵبستێت بە گواستنەوەی ئەم مەعریفە و زانیاریانە بە شێوەیەکی سەرنج ڕاکێش کە جێگەی گرنگی پێدانی خوێندکار و ئارەزووەکانی بێت و پاڵنەر بێت بۆ فێربوون. (سیوەیلی، ٢٠١٧:

گۆڤاری زانکۆی کۆیە بۆ زانستە مرۆڤایەتی و کۆمەڵایەتییەکان، بەرگی ٧، ژمارە ١ (٢٠٢٤)
ڕێککەوتی: وەرگرتن ١٦ ئایار ٢٠٢٣؛ پەسەندکردن: ٢٠ ئاب ٢٠٢٣
توێژینەوەی ڕێکخراو: لە ١٦ حوزەیران ٢٠٢٤ بڵاوکراوەتەوە.
ئیمەیڵی توێژەر: bahat.betushy@koyauniversity.org
مافی چاپ و بڵاوکردنەوە © ٢٠٢٤ بەهات عەبدولڕەزاق سەعید و کاوە عەلی محمد، گەیشتن بەم توێژینەوەیە کراوەیە لە ژێر ڕەزامەندی - CC BY-NC-ND 4.٠

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp57-75

١٢). توێژەر بە پێی ئەزموونی خۆی وەك مامۆستا لە بواری وانەوتنەوەدا لە ناو زانکۆ بۆ ماوەی (١٠)ساڵ و تێکەڵ بوونی لە گەڵ مامۆستایانی تر و تاوتوێکردن لە گەڵ زۆربەی مامۆستایان بینی زۆربەی مامۆستایان ناڕازین لە ئاستی ئەکادیمی خوێندکاران بەگشتی ئاستیان لاوازە لەبەشداریکردن و وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی ناوپۆلدا هەروەها توێژەر لە میانەی وانە وتنەوەی لەگەڵ خوێندکارانی زانکۆ لە قۆناغە جیاجیاکانی تری زانکۆ درکی بە نزمی و لاوازی ئاستی خوێندکاران کردووە بەوەی کە خوێندکاران هەوڵی وەرگرتنی زانیاری و فێربوون نادەن هیچ هاندان و پاڵنەرێکیان نیە بۆ گفتوگۆکردن وگرنگی دان بە بەشداریکردن و گەران بەدوای زانیاریداو هەوڵی ڕەخنەگرتن نادەن لە ئەنجامدانی گفتوگۆکردنی زانستی و وانەوتنەوەی لە پۆلداو لە قۆناغە جیاجیا کاندا توێژەر هەستی بەوە کردووە کە توانای خوێندکار لە مامەڵەکردن و گفتوگۆکردن لە ئاستی زانکۆدا نیە و بە لاوازی دەردەکەوێت خوێندکاران توانای گفتووگۆکردنیان نیە لە ناو پۆلداو هەوڵی بەشداریکردن نادەن لەوانەیە هەندێ هۆکار وابکات کە خوێندکاران گرنگی نادەن بە فێربوون وەك نەگونجاوی هۆڵەکانی خوێندن و دابین نەکردنی پێداویستیەکانی ناو پۆل و مامۆستا نەتوانێت کەشێکی ئارام و پەروەردەیی دروست بکات لە پۆلدا و لەوانەشە هۆکاری لاوازی باری ئابووری خێزان و پرنەکردنەوەی پێداویستی بۆ خوێندکاران ئەمانە وابکات کە خوێندکاران زۆر گرنگی بە لایەنی وەرگرتنی زانیاری و فێربوون نادەن یاخود گرنگی نەدانی مامۆستایان بە خوێندکاران بەگشتی و نەبوونی چالاکی گونجاو و بەکارنەهێنانی تەکنیکی تازەگەری لە وانەوتنەوەدا و لە چالاکییەکاندا و دووبارە کردنەوە و خوێندنی کلاسیك هۆکارین بۆ خوێندکاران کە پاڵنەریان نەبێت بۆ بەشداریکردن و گفتووگۆ و ئەنجامدانی چالاکی لە پرۆسەی خوێندندا, توێژەر لە ئاکامی پرسین و گفتووگۆکردنی لەگەڵ مامۆستایان و تایبەت ئەو مامۆستایانەی بابەتی گفتووگۆی ئەکادیمی دەڵێنەوە تێبینیکرد کە خوێندکاران لەقۆناغی یەکەم بابەتی گفتووگۆی ئەکادیمی دەخوێنن بۆیە پێویستە کە بتوانن گفتووگۆی زانستی ئەنجام بدەن و بیرکردنەوەیان فراوان بیت و توانایان بەرزبێت توێژەر تێبینی کرد کە تێروانین لە بابەتی گفتوگۆی ئەکادیمی بە بابەتێکی لاوەکی لە لایەن بەشێك لە مامۆستایانەوە سەیر دەکرێت و بەشێك لە مامۆستایانی بابەتی ناوبراو گرنگیەکی ئەوتۆ بە بابەتەکە نادەن ووانەوتنەوە لەو بابەتە بەشێوەیەکی کلاسیکەو مامۆستایان زۆر ناچنە ناو کرۆکی لایەنی زانستی و کرداری خوێندکارداو تەنیا گرنگی بەلایەنێکی کەمی ئەم بابەتە دەدرێت لەلایەکی ترەوە نەبوونی پلانێکی تۆکمە بۆگشت مامۆستایانی ئەو بابەتە دەڵێنەوە و گرنگی نەدانی مامۆستاکان بەچالاکییەکان و گفتووگۆکان لەگەڵ خوێندکاراندا هەر بۆیە خوێندکاران وەك پێویست نەیانتوانیوە سود مەندبن لە بابەتەکە و بە بۆ چونی توێژەر ئەمە بۆ ڕۆڵی مامۆستا دەگەرێتەوە لە بە هەند وەرنەگرتنی بابەتەکە هەروەها ئەو هەوڵانەی کە مامۆستا بەکاریدەهێنێت لەم بابەتەدا زۆر کەمەو ئەمەش دەکەوێتە سەر ئەوەی تاچەند مامۆستا شارەزایە لەم بابەتەداو زۆرجار دەبینین کە مامۆستایان چالاکیەکان کە دەبێت بکرێت لەو بابەتە فەرامۆش دەکەن ئەمەش دەبێتە هۆی گرنگی نەدان بە خوێندکار وبە تواناکانیان هەروەها بە هەند وەرنەگرتنی ڕۆڵی بابەتی گفتوگۆی ئەکادیمی لە بونیاد نان و دروستکردنی کەسایەتی ئەکادیمی خوێندکاربۆ ئەنجامدانی گفتوگۆ لە ناو پۆلدا لە لایەکی تر خوێندکار لە ئاستی رەخنە گرتن و ریزگرتنی بەرامبەردا کەسایەتیەکی لاواز دەنوێنێت کە توانای پەسەنکردنی بیر و بۆچوونی بەرامبەری نییە و خوێندکار چەقی بەستووە بەبیرکردنەوەیەکی نەرێنی و هەوڵی ڕەخنەگرتن نادات بەشێوەیەکی زانستی.بۆیە توێژەر پێی باش بوو کە دوو ڕێگا لە ڕێگاکانی وانەوتنەوە تاقیبکاتەوە کە ئەمانیش ڕێگای سوکرات و ڕێگای کێشەکە بنێرە بوو بەمەبەستی زانینی کاریگەرییان لەسەر بیرکردنەوەی زانستی و زانینی ئاڕاستەی خوێندکاران سەبارەت بەبابەتی گفتووگۆی ئەکادیمی کە یەکێکە لەبابەتە گرنگەکان لەقۆناغی یەکەمدا لەزانکۆکاندا دەخوێندرێت کە پێویستە خوێندکار هەر لەسەرەتای دەستپێکی قۆناغی زانکۆیدا فێری گفتووگۆی زانستی ببێت و بتوانێت پەرەبە تواناکانی بدات و فێرببێت کە چۆن ڕێزلە بەرانبەر بگرێت و بۆ چوونی بەرانبەر قبووڵ بکات و ڕخنەبگرێت بەشێوەیەکی ئەکادیمی. لە لایەکی تریشەوە بیرکردنەوەی زانستی و گفتوگۆی زانستیانە لە لایەن خوێندکارانەوە پێداویستیەکی پەروەردەییە خوێندکار پێویستی بە بەرزکردنەوی توانا ڕۆشنبیریەکانی هەیە تاوەکو بتوانێت گفتوگۆیەکی زانستی لە گەڵ هاوپۆلەکانی و کەسانی تر بە سەرکەوتوانە ئەنجام بدات و بتوانێت لە ژیانی ڕۆژانەدا سودی لێ وەربگرێت. نەبوونی وەڵامێکی زانستی بۆ ئەو پرسیارەی کە (بەکارهێنانی ستراتیجیەتەکانی "ووتو وێژی سوکراتی وکێشە بنێرە" کاریگەری دەبێت لەسەر بیرکردنەوەی زانستی و ئاڕاستەبەرەو وانەی گفتوگۆی ئەکادیمی لای خوێندکارانی زانکۆی کۆیە) وەك کێشەیەك شایەنی بایەخدانە لەلایەن توێژەرەوە هەربۆیە بڕیاری ئەنجامدانی ئەم توێژینەوەیە درا.

١. ٢ گریمانەکانی توێژینەوەکە

ئەم گریمانە (سفریە) بۆ دڵنیابوون لە ڕاستی و دروستی ئامانجی توێژینەوەکە.

١. هیچ جیاوازیەکی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (0.05) بەدی ناکرێت، لە نێوان ناوەندی نمرەکانی گرۆپی ئەزمونی یەکەم کە بە ڕێگای ستراتیجیەتی وتوێژی سوکراتی وانەیان پێدەوترێتەوە لە گەڵ ناوەندی نمرەکانی گروپی کۆنترۆلکراو کە بە ڕێگای ئاسایی وانەیان پێدەوترێتەوە لە گۆڕاوی بیرکردنەوەی زانستی.

٢. هیچ جیاوازیەکی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (0.05) بەدی ناکرێت، لە نێوان ناوەندی نمرەکانی گرۆپی ئەزمونی کە بە ڕێگای ستراتیجیەتی وتوێژی سوکراتی وانەیان پێدەوترێتەوە لە گەڵ ناوەندی نمرەکانی گروپی کۆنترۆلکراو کە بە ڕێگای ئاسایی وانەیان پێدەوترێتەوە لە گۆڕاوی ئاڕاستەی خوێندکاران بەرەو بابەتی گفتوگۆی ئەکادیمی.

٣. هیچ جیاوازیەکی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (0.05) بەدی ناکرێت، لە نێوان ناوەندی نمرەکانی گرۆپی ئەزمونی دووەم کە بە ڕێگای ستراتیجیەتی کێشە بنێرە وانەیان پێدەوترێتەوە لە گەڵ ناوەندی نمرەکانی گروپی کۆنترۆلکراو کە بە ڕێگای ئاسایی وانەیان پێدەوترێتەوە لە گۆڕاوی بیرکردنەوەی زانستی.

٤. هیچ جیاوازیەکی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (0.05) بەدی ناکرێت، لە نێوان ناوەندی نمرەکانی گرۆپی ئەزمونی دووەم کە بە ڕێگای ستراتیجیەتی کێشە بنێرە وانەیان پێدەوترێتەوە لە گەڵ ناوەندی نمرەکانی گروپی کۆنترۆلکراو کە بە ڕێگای ئاسایی وانەیان پێدەوترێتەوە لە گۆڕاوی ئاڕاستەی خوێندکاران بەرەو بابەتی گفتوگۆی ئەکادیمی.

١. ٣ گرنگی توێژینەوەکە:

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp57-75

پەروەردە پرۆسەیەکی مرۆڤانەی بەردەوامە , نوێگەری بەردەوامی لە ڕووی ئاستی مەعریفی و کۆمەڵایەتی و ئابوری بۆ کۆمەڵگە بەدیدەهێنێت پەروەردە بەردەوام لە فراوان بوون و پەرەسەندندایە و بەردەوام لە گرنگی دانە و گرنگی پێدەدرێت پرۆسەی پەروەردە لە ئێستادا بەرپرسیاریەتێکی ئاوێتەو فرە رەهەند و فرە لایەنە, پرۆسەی پەروەردە پرۆسەیەکی ئاڕاستەکردن و وشیاری و رۆشنبیریە بۆ گۆڕینی ڕەفتاری تاك و کۆمەڵ لەسەر بنەمای ئەو ڕۆڵەی پرۆسەی پەروەردە دەیبینێت واتای ڕاستەقینەی پەروەردە پرۆسەی دەرهێنانی توانای تاکە لە چوارچێوەی کۆمەڵایەتی و رۆشنبیری و پێکهێنانی ئاڕاستەی تاکەکانە,بۆیە پەروەردە دەبێتە بنەما بۆ پێشکەوتنی زانست و ڕۆشنبیری و فێرکردن و دەبێتە بەشێك لە زانست و شارستانیەتی کۆمەڵگاکان بۆیە کۆمەڵگا پێشکەووتوەکان گرنگی زۆر بەبواری پەروەردەو فێرکردن دەدەن بۆ بەدەستهێنانی ئامانجەکانی کۆمەڵگاو پەرەسەندنی کۆمەڵگاو دروست بوونی کۆمەڵگایەکی پێشکەوتوو وبەهێز کە بتوانێت تاکەکانی بەلێهاتوویی و پر زانیاری دروست بکات(الدباغ,١:٢٠٠٠). لە چوارچێوەی پەروەردەدا پرۆگرام و ناوەرۆکی پرۆگرام دەگەیەندرێت بە خوێندکار بەشێوەیەکی باش و بەڕێگایەکی وانەوتنەوەی دروست بۆ ڕێکخستنی هەنگاوەکانی کرداری فێرکردن بۆ گەیشتن بە ئامانجەکان پێویستە بەباشترین ڕێگاو شێواز ئامانجی وانەکە بەدەستبهێنرێت بۆیە پێویستە مامۆستا بتوانێت ڕێگایەکی وانەوتنەوەی گونجاو هەڵبژێرێت بۆ گەیاندنی زانیارییەکان کە لەگەڵ قۆناغی خوێندن و ئامانجی دیاریکراو و ناوەرۆکی بابەت بگونجێت و هەنگاوەکانی ڕێگای وانەوتنەوەکە لەسەر بنەما و پرنسیپی لۆژیکی و سایکۆلۆژی ناوەرۆکی بابەتەکان بخاتەڕوو واتە بەشێوەیەکی زنجیرەیی و سیستەماتیکی بێت هەروەها پێویستە ڕێگای بەکارهاتوو لە ڕوویەك گرنگی بە بەشداری خوێندکاران بدات و لە ڕوویەکی تر گرنگی بەلایەنی دەروونی خوێندکاران بدات(حەمەدامین,٢٠١٤: ١٦). هەروەها پرۆسەی وانەوتنەوە بریتیە لە ئەرکێکی گران و ئاڵۆز, ئەو شێوازەی وانەوتنەوە کە لەلایەن مامۆستایانەوە بەکاردێت یەکێکە لە فاکتەرە سەرەکییەکان کە کاریگەری هەیە لەسەر مانەوەی زانیاری بەشێوەیەکی گشتی,هەروەها گرنگی جێبەجێکردنی ستراتیجیەتەکانی وانەوتنەوە بۆ گەیشتن بە ئامانجەکان لەلایەن مامۆستایانەوە رۆڵێکی سەرەکی دەبینێت چونکە هەر ڕێگاو شێوازێك ڕۆڵی خۆی هەیە لە ئامادەکردنی خوێندکاران لەڕووی وەرگرتنی زانیاری و لێهاتوویی و ویژدانیەوە.(سعادة وجمال, ١٩٩٨:٣٢). لێرەدا گرنگی وانەوتنەوە بە ستراتیجیەتی وتوو ووێژی سوکراتی دەردەکەوێت کە یارمەتی خوێندکار دەدات بۆ تێربوونی پیویستیەکانی و تێکەڵ بوونی لەگەڵ هاوپۆلەکانی و ڕاهێنانی بۆ ڕێکخستنەوەی بیرکردنەوەکانی و هەڵبژاردنی گونجاوترین وەڵام بۆ دەربڕینی ,هەروەها لە ڕێگای ئەم گفتووگۆیەوە خوێندکار گەشە بە کارامەیی بیرکردنەوەی بەرز دەدات بۆ تێگەشتن لە پرسیارەکان و شیکردنەوە و هەلسەنگاندنی هەروەها گەشە بەتوانای گوێگرتن لەبەرانبەرو ڕەخنەی بەرانبەر دەدات و پێویستە هەوڵبدات بەگوێرەی ئەو زانیاریەیی کە خودی خۆی هەیەتی بگات بە وەڵامێکی گونجاو(الحیلة,٢٠٠١: ٢) لەم سەردەمەی ئێستادا زۆربەی ستراتیجیەتەکانی فێرکردن چالاکن کە مامۆستا دەتوانێت بەکاریان بهێنێت ڕەنگە بتوانیت کام ستراتیجیەتە گونجاوە لەگەڵ بابەتەکەی بەکاریبهێنێت یەکێك لەو ستراتیجیانەی کە خوێندکاران تێیدا چالاکن و لەگەڵ یەکتری گفتووگۆ دەکەن و بیروراکانیان دەگۆڕنەوە وهەوڵ دەدەن کە وەڵامی پرسیارەکان بدەنەوە بە وەڵامێکی زۆر زانستی و گونجاوکە پەیوەندی بەبابەتەکەوە هەیەئەمیش ستراتیجیەتی کێشە بنێرەیە ,ئەم ستراتیجیەتەی کێشە بنێرە پرۆسەیەکە کە هانی خوێندکار دەدات بۆ بیرکردنەوە لە داهاتوو و بیرکردنەوەیەکی وردو شیکردنەوەیەکی ورد کە ئەمەش دەبێتە هۆی گەشەپێدانی بیرکردنەوەی خوێندکارو توانای چارەسەری کێشەکانی دەبێت, یەکێکیتر لە ستراتیجیەتەکان کە لەم توێژینەوەیەدا بایەخی پێدراوە بریتیە لە ستراتیجیەتی کێشە بنێرە کە یەکێکە لە ڕێگاکانی وانەوتنەوە کەلەسەر دابەشکردنی خوێندکاران بەسەر چەند دەستەو گروپێکدا بەندە,ئەم جۆرە دابەشکردن و ڕێکخستنە دەبێتە هۆی ئەوەی کە خوێندکاران هاوکاری یەك بکەن لەگەشەکردنی تواناو شارەزاییاندا هەروەها هۆکارێکە بۆ هاندان و لێهاتوویی و شارەزایی خوێندکاران کە تیایدا فێری کاری بە کۆمەڵ و گیانی هاوکاری دەبن بەمەبەستی فێربوون و چارەسەرکردنی کێشەکانیان(طوالبة, ٢٠١٠:١٥٤). ئامانجی سەرەکی لە ستراتیژیەتی کێشە بنێرە هەوڵدەدات گەشە بە توانای خوێندکار بدات، چونکە زۆر لە خوێندکاران نازانن قەبارەی تواناکانیان چەندەو چۆن بەکاری بهێنن هەربۆیە ئەم ستراتیژیەتە هەوڵدەدات تواناکانی خوێندکار بەدیار بخات. لەو ستراتیژیەتەدا بە گرۆپ کاردەکەن و رۆحی کارکردن بەگرۆپ لەنیوان خوێندکار زیاد دەکات خوێندکار هەوڵدەدات بگات بە باشترین، هەروەها هەوڵدەدات گەشە بەتواناو لیهاتوویی خوێندکار بدات و لەو ستراتیژیەتەدا دەزانریت توانای تیگەشتنی خوێندکار بەرزە یان نزمە هەروەها خۆشەویستی و ڕێز دروست دەکات لەنیوان خوێندکاران و خۆشەویستی بۆ زانستەکەیان, کەواتە دەکرێت بڵێین کە ستراتیجیەتی (کێشە بنێرە) بریتیە لەو ستراتیجیەتە کەهانی خوێندکار دەدات بۆ بیرکردنەوەیەکی قول بە مەبەستی گەڕان و دۆزینەوەی چارەسەری ئەو کێشەیەی کە وەلآمێکی دروست و گونجاویان نەبووە.

ستراتیجیەتی کێشە بنێرە گرنگی تایبەتی خۆی هەیە بۆ کارکردنی بە گروپ و بیرکردنەوەی بە کۆمەڵ بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان و هانی خوێندکار دەدات بۆ بیرکردنەوە بە قولی و گەشەپێدانی توانا هزریەکانی و بەرزکردنەوەی ئاستی توانستی خوێندکار بۆ شیکردنەوەی بابەتەکان. لەپرۆسەی فێربوون و فێرکردندا خوێندکار رۆڵی سەرەکی دەبینێت بۆیە پێویستە ژینگەیەکی گونجاوی بۆ دروست بکرێت کە پڕبێت لە کەشێکی ئارامی و ڕێزگرتن بۆئەوەی خوێندکار دەستکەوتێکی ئەکادیمی بەرز بەدەست بهێنێت پێویستە هەموو لایەنەکانی پرۆسەی فیرکردن کە مامۆستایان و ئیدارییەکان و خوێندکار دەگرێتەوە لەسەر بنەمای ڕێزگرتن لە یەکتری و قبوڵکردنی بۆچوونی بەرانبەر وەربگرن بۆ بەرزکردنەوەی رەفتاری ئەرێنی و چاندنی بەهای بەرز لەلای خوێندکاران ڕۆڵی مامۆستا بەڕێوەبردنی هەڵوێستی وانەوتنەوەیە بەلایەنی پراکتیکی و فێرکردن بۆیە مامۆستا دەبێت توانای ئەنجامدانی وانەوتنەوەی باش هەیە کەواتە مامۆستا دەورێکی سەرەکی دەبینێت لەوانەوتنەوەی ڕاستەقینەدا و پێویستی بەکۆمەڵێك زانیاری جۆراوجۆرهەیە(محمود,٢٠٠٦: ١٦) یەکێکیتر لەگۆراوەکانی ئەم توێژینەوەیە بریتیە لە ئاراستەی خوێندکاران هەربۆیە ئاراستەکان و شارەزاییەکانی خوێندکاران بەشێوەیەکی ڕێك و پێك کۆدەبێتەوە بەجۆرێك کە یارمەتی خوێندکاران دەدات رەفتارەکانی ڕێکبخات لەگەڵ بارودۆخەکان و دەوروبەری. بەگوێرەی زانیارییەکان و توێژینەوەکانی پێشووتر دەرکەوتووە کە ئاڕاستەی خوێندکاران گرنگە لەپرۆسەی فێربوندا چونکە خوێندکاران رەگەزێکی سەرەکی پرۆسەی پەروەردەو فێرکردنن و وانەبێژی داهاتوون, بۆیە پێویستە گرنگی بەلایەنی ئەقڵی و دەرونی و کۆمەڵایەتی خوێندکاران بدرێت بەباشترین شێوەو بتوانرێت خوێندکاران تواناکانیان بەکاربهێنن و ئاڕاستەیەکی باشیان هەبێت بۆ بابەتەکان و ڕاهێنانی خوێندکاران لەسەر چۆنیەتی بیرکردنەوەو ئاڕاستەیان بۆ شتەکانی

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp57-75

دەورووبەریان وادەکات کە ڕووبەڕووی هەر پێشهاتێك ببنەوە کە ڕووبەڕوویان دەبێتەوە.(الركابي وعبور, ٢٠١٤: ٢).

٤.١ ئامانجەکانی توێژینەوەکە:

١ - ئاشکراکردنی کاریگەری بەکارهێنانی ڕێگای وانەوتنەوەی (ستراتیجیەتی ووتوێژی سوکراتی) بۆ وتنەوەی بابەتی گفتوگۆی ئەکادیی لە سەر بیرکردنەوەی زانستی لای خوێندکارانی گروپی ئەزموونی یەکەم وگروپی کۆنترۆڵکراو لە قۆناغی یەکەم لە زانکۆی کۆیە.

٢ - ئاشکراکردنی کاریگەری بەکارهێنانی ڕێگای وانەوتنەوەی (ستراتیجیەتی ووتوێژی سوکراتی) بۆ وتنەوەی بابەتی گفتوگۆی ئەکادیی لە سەر ئاڕاستەی خوێندکارانی گروپی ئەزموونی یەکەم وگروپی کۆنترۆڵکراو قۆناغی یەکەم لە زانکۆی کۆیە.

٣-ئاشکراکردنی کاریگەری بەکارهێنانی ڕێگای وانەوتنەوەی (ستراتیجیەتی کێشە بنێرە)بۆ وتنەوەی بابەتی گفتوگۆی ئەکادیی لە سەر بیرکردنەوەی زانستی لای خوێندکارانی گروپی ئەزموونی دووەم و گروپی کۆنترۆڵکراو قۆناغی یەکەم لە زانکۆی کۆیە.

٤-ئاشکراکردنی کاریگەری بەکارهێنانی ڕێگای وانەوتنەوەی (ستراتیجیەتی کێشە بنێرە) بۆ وتنەوەی بابەتی گفتوگۆی ئەکادیی لە سەر ئاڕاستەی خوێندکارانی گروپی ئەزموونی دووەم و گروپی کۆنترۆڵکراو لە قۆناغی یەکەم لە زانکۆی کۆیە.

٥.١ سنوری توێژینەوەکە:

١- سنوری بابەت: بەکارهێنانی ستراتیجیەتەکانی سوکراتی و کێشە بنێرە لە بابەتی (گفتوگۆی ئەکادیی) بۆ قۆناغی یەکەم کە پێکهاتبوو لە کۆمەڵێك بابەت,بۆ پێوانەی بیرکردنەوەی زانستی و ئاڕاستەی خوێندکاران بۆ بابەتی گفتوگۆی ئەکادیی.

٢- سنوری کات: وەرزی یەکەمی ساڵی خوێندنی (٢٠٢١- ٢٠٢٢).

٣- سنوری مرۆیی: خوێندکارانی قۆناغی یەکەم لە سەرجەم فاکەڵتی و بەشەکانی زانکۆی کۆیە دەوامی بیانیان دەگرێتەوە جگە لەبەشە پزیشکیەکان.

٤- سنوری شوێن: زانکۆی کۆیە.

٦.١ پێناسەی زاراوەکان

ستراتیجیەتی وتووێژی سوکراتی: پێناسەی (شمري, ٢٠١١):بریتیە لەو ستراتیژیەتەی کە تایبەتە بە خوێندنەوە و گفتوگۆکردن، کە بە ڕێگەی سوکراتی ئەنجام دەدرێت، مەبەستی سەرەکی ستراتیژیەکەش بریتیە لە هاندانی خوێندکاران بۆ ئەوەی بە شێوازێکی تایبەت و بە ڕێزەوە گفتوگۆ بکەن و بە قولی بچنە نێو بابەتەکە، هەر بۆیە دەڵێت بازنەی وتویژی سوکراتی بریتیە لە وتوویژ بۆ ئەوەی خوێندکار بتوانێت پەرە بە تواکانی لە بیرکردنەوەی ئاست بەرز بدات ئەمەش لە ڕێگەی گفتوگۆ بە پرسیارکردن و وەڵامدانەوە و بەرجەستەبونی پوختەی چەمك وەك "ڕاستی، هاوتایی، جوانی، یەکسانی. (الشمری, ٢٠١١: ١١).

پێناسەی ڕێکاری توێژەر بۆ وتووێژی سوکراتی: ستراتیجیەتێکە بۆ گرووپی ئەزموونی یەکەم بەکاردێت پشت دەبەستێت بە ڕێکخستنی خوێندکاران لەگەڵ مامۆستا لە بازنەیەکی نیمچە داخراو لەناو پۆلدا, مامۆستا لەڕێگای پرسیارکردنی ورد هەوڵدەدات بیرکردنەوەی خوێندکاران بوروژێنێت بۆ ئەوەی بیربکەنەوە لە وەڵامی ڕاست و بگەن بە زانیاری تەواو لەڕێگای بەشداریکردن و گفتووگۆکردن لە ناو ئەو بازنەیەدا واتە خوێندکاران بە هەر سێ قۆناغدا تێپەڕبن بۆئەوەی بگەن بە کۆتا وەڵامی ڕاست و دروست. ستراتیجیەتی کێشە بنێرە، پێناسەی(Bender & Waller,2011)

بریتیە لە ستراتیژیەتی فێرکردنی هاریکاری کە هانی متمانەپێکردنی سەربەخۆیی ئەرێنی گروپەکە دەدات و کارامەیی بیرکردنەوەی ئاست بەرز بە کاردێنێت کە لە نێوانیاندا شیکردنەوە و هەڵسەنگاندنە. (Bender & Waller,2011: 129

پێناسەی ڕێکاری توێژەر بۆ ستراتیجیەتی کێشە بنێرە: ستراتیجیەتێکی وانەوتنەوەیە بۆ گروپی ئەزموونی بەپێی هەنگاوەکانی کە خوێندکاران دەکرێن بە چەند گروپێك و کاردەکەن و برسیاریان ئاڕاستە دەکرێت و دەبێت وەڵامی ڕاست بدۆزنەوەو لەسەر کارتی تایبەت بینووسن و کارتەکان لەنێوان گروپەکان ئاڵوگۆڕ بکرێت و وەڵامی گروپەکان بخرێتەروو دواتر مامۆستا گشتاندن بۆ وەڵامەکان بکات و وەڵامی ڕاست بخاتەڕوو و هەڵسەنگاندن دەکات بۆ بەدەست هێنانی ئامانجە فێرکارییەکان.

بیرکردنەوەی زانستی (Scientific Thinking): شراك (٢٠١٩)، پێناسەی کردووە بەوەی بیرکردنەوەیەکی ڕێکخراوە بەئامانجی خوێندن و لێکدانەوەی دیاردەکان و دۆزینەوەی ڕێسا زانستییەکانی حوکمڕان بەسەریاندا، لەسەر بنەمای میتۆدیکی زانستی لەگەیشتن بەچارەسەرەکان بۆ سەلماندنیان.(شراك،٢٠١٩: ٢١).

پێناسەی ڕێکاری توێژەر بۆ بیرکردنەوەی زانستی: بریتیە لەو نمرەیەی کە ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە لەپێوەری بیرکردنەوەی زانستی بەدەستیان هێناوە لە ڕێگای ئەو نمرانەوە پێوانە دەکرێت لە ئەنجامی وەڵامدانەوەی بڕگەکانی بیرکردنەوەی زانستی کە بۆ ئەم توێژینەوەیە ئامادەکراوە.

ئاڕاستە (Attitudes): پێناسەی البورت وەرگیراو لە عزیز (٢٠١٤)، حاڵەتێکە لەئامادەباشی دەماری و دەروونی ڕێکخراو لە دەرئەنجامی شارەزایی کەسەکە دروست دەبێت و کاریگەری لەسەر وەلامدانەوەی کەسەکە دەبێت بۆ هەموو ئەو بابەت و بارودۆخانەی کە ئەم وەلامدانەوەدەوروژێنێت.(عزیز,٢٠١٤: ٢٠٠).

پێناسەی ڕێکاری توێژەر بۆ ئاڕاستە: بریتیە لە کۆی نمرەکانی کە ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە بەدەستی دەهێنن دوای وەڵامدانەوەیان لەسەر بڕگەکانی پێوانەی ئاراستە بۆ بابەتی گفتووگۆی ئەکادیی کە لەم توێژینەوەیەدا بەکاردەهێنرێت.

بابەتی گفتوگۆی ئەکادیی: پێناسەی (J.K. Garcia٢٠٢١) : "بابەتی گفتوگۆی ئەکادیی بە سادەیی وەک دیبەیتێک پێناسە دەکرێت کە لەژێر چاودێری دامەزراوەیەک پەروەردەیی ئەنجام بدرێت بە ئامانجی دابینکردنی هەلی خوێندن بۆ خوێندکارەکانی. مەبەست لە دیبەیتێکی ئەکادیی ئەوەیە کە ڕێگە بە ڕکابەرە هاوتاکان بدات بۆ خستنەڕووی مشتومڕی هاوسەنگ و بەڵگە دەربارەی کێشە گرنگەکان"(J.K. Garcia, 2021,43)

٢. چوارچێوەی تیۆری توێژینەوەکە

١.٢ ستراتیجیەتی وتووێژی سوکراتی

ئەم ڕێگایە بە ڕێگای سوکراتی ناسراوە لە سەر بنەمای ئاراستەکردنی پرسیار لە لایەن مامۆستاوە بۆ خوێندکار، بە مەبەستی وورووژاندنی بیری خوێندکار و بەئاگابوونی لە وانەکە بە واتایەکی تر مەبەستی سوکرات لە بەکارهێنانی ئەم ڕێگایە دەرخستنی بێ ئاگایی بەرامبەرە لەو زانیاری و مەعریفە هەڵانەی کە هەڵگریەتی و بە ئاگاهێنانەوەیەتی لە ڕێگای پێدانی زانیاری دروست و ئاراستەکردنی پرسیار و تێرامان لە سەر بابەتی گفتوگۆ و لە کۆتاییشدا گەیشتن بە وەڵامی ڕاست و نوێ , دەتوانین پێناسەیەکی ڕێگاکانی سوکراتی بکەین کە بریتییە لە ڕێگایەکی وانەوتنەوە کە پشت دەبەسێت بە گفتوگۆی زارەکی لە نێوان مامۆستاو خوێندکاردا یاخود لە نێوان خوێندکاراندا بۆ کۆکردنەوەی کۆمەڵێك زانیاری لە سەر بابەتێك بۆ گەیشتن بە وەڵامێکی ڕاست و گونجاو بۆ بابەتەکە. ڕێگای گفتوگۆیی بۆ یەکەم جار لە لایەن فەیلەسوفی یۆنانی سوکرات (٤٧٠-٣٩٩ پ.م.) بەکارهات، تاوەکو ئێستاش ئەم ڕێگایە بە گونجاو دەزانرێت ، سوکرات پرسیاری دەکرد و دەگەڕا بە دوای هەموو جورە ڕێگایەك، کە سوکرات هەر دەرفەتێکی بۆ دەرەخسا گفتوگۆی لە سەر بابەت و کێشەکان دەکرد و پرسیاری لی دەکردن و وتویژی لە گەل ئەنجام دەدان و گوێی لە وەلآمەکانیان دەگرت تا دەگەیشت بە ڕاستیەکان بە بێ بوونی گومان لە بابەتەکە. (جامل، ٢٠٠١: ١٣٣).

شێوازەکانی ستراتیجیەتی وتووێژی سوکراتی:

١. **گفتوگۆی کراوە :** لێرەدا کێشەیەك یان بابەتێك کە پەیوەندی بە وانەکە هەیە دەخرێتە بەردەم خوێندکار و دەبێتە سەرەتای دەستپێکی گفتوگۆ لە گەڵ خوێندکارەکاندا, ئەم ڕێگایە بۆ وانە وتنەوە دەوەستێتە سەر ئاستی زانیاری و توانای لێهاتویی مامۆستا لە ئاراستەکردن و تواستی کۆنترۆلکردن و ڕاستکردنەوەی بۆچونە هەڵەکان و پێدانی زانیاری ڕاست و دروست لە سەر بابەتەکە, ئەم گفتوگۆیە ڕێکخستنێکی تۆکمەی ئامانجدارە بە ئاراستەی گفتوگۆکردنێکی ئازاد و ووتوێژکردن لە نێوان تاکەکاندا.

٢. **گفتوگۆی پلان بۆ دانراو :** لەم جۆرە گفتوگۆیەدا پلان بۆ بابەتەکە دانراوە و بابەتەکە دیاریکراوە، کە لێردا مامۆستا ناوەڕۆکی بابەتەکان و بیرۆکەکان دیاري بکات و پرسیارە سەرەکیەکان بۆ خوێندکاران دادەڕێژێت.

٣. **گفتوگۆی خستنە ڕوو :** لەم جۆرە گفتوگۆیەدا والە خوێندکاران بکات کە ئازادانە و سەربەخۆیانە گفتوگۆ و ڕاهێنانی مێشکیان بکەن بۆ ئەوەی پرسیاریان لا دروست بێت و لە کاتێکدا مامۆستا پرسیاریان ئاراستە بکات، خوێندکارەکان هەوڵدەدەن لە ڕێگای ئەو زانیاریانەی کە هەیانە ڕێکخستنیان بۆ بکەن و بە یەکەوە وەڵامی ڕاستیەکان بدۆزنەوە لەم جۆرە گفتوگۆیەدا یارمەتی خوێندکار ئەدات کە کار لە سەر خاڵە نادیارەکان بکەن و بابەتەکە ڕوون بکەنەوە و شیکردنەوەیان بۆ بکەن ، کە لەم جۆرەدا یارمەتی خوێندکار دەدات کە وەڵامە ڕاستیەکان لە مێشك و هزریدا هەڵگرێت و بیاندۆزێتەوە.

٤. **گفتوگۆی دۆزینەوەی وتو وێژی :**سوکرات لە گفتوگۆ سەرەکییەکاندا وەڵامی ڕاستی لە سەرەتادا بە خوێندکارەکان نەدەدا، کە ئامانجی سوکرات ئەوە بووکە زانیاری بە خوێندکارەکان بدات، بەڵام مەبەستی سەرەکی سوکرات وروژاندنی زانیارەیەکانی خوێندکاران و بە دەستهێنانی شارەزایی بوو لە ڕێگای بیرکردنەوە بۆ گەیشتن بە وەڵامی ڕاست و دۆزینەوەیان لە لایەنم خودی خوێندکارەکان، کە ئەمەش پێی دەوترێت شێوازی لە دایکبوونی گفتوگۆ بە ڕێگای سوکراتی، لێرەدا بەم شێوازە خوێندکار پشت دەبەسێت بە توانای بیرکردنەوەی خۆی لە دۆزینەوەی ڕاستیەکان و ڕێکخستنیان بێ ئەوەی پشت بە کەسانی تر بەسێت.

٥.گفتوگۆی بە کۆمەڵی ئازاد: لەم جۆرە گفتوگۆیەدا خوێندکاران لە شێوەی نیوە بازنەیي دادەنیشن و پێکەوە گفتوگۆ لە سەر بابەتێك دەکەن کە لە لایەن مامۆستاوە پرسیاری لە سەر کراوە، ڕاو بۆچونی یەکتری وەردەگرن، کە لێرەدا زۆرترین بەشداریکردن دێتە ئاراوە، بۆچونەکانی خۆیان دەردەبڕن و ڕەخنە دەگرن و توانای خودی خۆیان بەکار دەهێنن، مەبەستی سەرەکی لەم جۆرە گفتوگۆیەدا بەشداریەکی چالاکانەی زۆربەی خوێندکارەکانە کە بە یەکەوە سود لە ڕاو بۆچونی یەکتری وەردەگرن. (جري واخرون، ٢٠١٨:١٤٦).

ستراتیجیەتی وتووێژی سوکراتیی بە چەند قۆناغێك تێدەپەڕێت کە پێکدێن لە :

١. قۆناغی دڵنیایي: مەبەست لەم قۆناغەدا دەرخستنی زانیاری ناڕاستی بەرامبەرە لە بارەی ئەو باس و بابەتانەکە مەبەستیەتی و بە پێچەوانەی ئەو شتانەی پێشتێر باوەڕی پێی هەبووە, پێویستە ڕاو سەرنجی خوێندکارن بە هەند وەربگیرێت و ڕێز لە بۆچونەکانیان بگیرێت، تەنانەت ئەگەر ڕاستیش نەبن بە شێوەیەکی پەروەردەییانە و زانستیانە وەڵآم بدرێنەوە، بۆیە لە ڕاستیدا مامۆستا پێویستی بە خۆئامادەکردنێکی تەواو هەیە، کە خۆی دەبینێتەوە لە ئامادەکردنی مەعریفی و ڕەنوسی تا بە ڕۆڵی ڕاستەقینەی خۆی هەڵبستێت.

٢. قۆناغی گومان: لێرەدا پرسیارەکان ئاراستە دەکرێت و وەلآمیان دەدرێتەوە لە پێناوی باوەڕهێنان بەو شتانەی کە پێشتر لەو باوەڕە بووە ڕاست نین یاخود بەشێکن لە ڕاستی,هەروەها تەکنیکێك کە لە سەر بنەمای ڕون و دیاریکراوە بە شێوەیەکی چالاکانە گفتوگۆی بەها و بە ئامانجدار ئەنجامبدرێت لە نێوان مامۆستاو خوێندکاران ، لێرەدا خوێندکاران شان بە شانی مامۆستا کە هاندەریەتی بۆ بەشداریکردن، بەشداریەکی کار دەکەن بۆ گەیشتن بە وەلامێکی ڕاست و دروست.

٣. قۆناغی دڵنیایي پاش گومان: لەم قۆناغەدا گەڕان و لێکۆڵینەوە لە لایەن بەرامبەرەوە واتە خوێندکاران بابەتەکە دەست پێ دەکات لە پێناوی گەیشتن بە ڕاستی نوێ لە ڕێگەی بەڵگە و سەلماندنەوە لە برِی ساویلکەیي و خۆش باوەڕی,خوێندکاران هەوڵی دۆزینەوەی وەڵامی ڕاستترین دەدەن لە ڕێگای سەرنج و تێبینییەکانیان سەبارەت بەناوەڕۆکی بابەتەکە,لێرەدا ڕاو بۆچونی خوێندکاران وەردەگیرێت و خوێندکاران پێکەوە هەوڵی تێگەیشتن و شیتەڵکردنەوە و ڕاڤەکردن و تاوتویکردنی بیرۆکەو بابەتەکان بدەن و بگەن بە چارەسەری گرفتەکان و وەڵامە ڕاستەکان.(زادە, ٢٠٢٢: ١٩٥).

٢. ٢ ستراتیجیەتیی کێشە بنێرە:

ستراتیجیەتی کێشە بنێرە یەکێکە لە ستراتیژییەکانی فێربوونی چالاک کە بەکاردەهێنرێت هاندانی گفتو گۆ و دۆزینەوەی چارەسەری گونجاو بۆ کێشە ناواخنییەکان کە دەکرێت ئەم کێشەیە لە لایەن مامۆستا یان گروپێك دروست بکرێت. ئەم ستراتیجیەتە لەلایەن (Kagon)ەوە لە ساڵی ١٩٨٩ دانرا, هەروەها (Millis,) ئاماژەی بۆ ئەوە کردووە کە سەرچاوەی وردی ئەم ستراتیجیەتە ڕوون

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp57-75

نییە، بەڵام وێنەیەك (کۆپی) لەم پەیکەرە لە لایەن هەرێمی هاوارد، ماریلاند، وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، سەنتەری پەرەپێدانی توانای فەرمانبەران لە ساڵی ١٩٨٩ دامەزراوە، کە سەرچاوەکەی لە ناوەڕۆکی کاغان وەرگیرابوو,(Millis, 2010) دەڵێت ئەم ستراتیجیەتە بە باشی گونجاوە، بە تایبەت لە بونیاتنانی تواناکانی گەیاندنی فێربوون هەروەها کاریگەریەکەی باشی دەبێت کاتێک لەسەر کێشەکان لە چوارچێوەی جۆراوجۆردا بەکاردەهێنرێت، هەروەها کاتێک خوێندکاران بە ڕوونی بیر لە چارەسەرکردنی کێشەکانیان دەکەنەوە هەروەها بۆ جێبەجێکردنی ئەم ستراتیجیەتە مامۆستا لە ناو پۆلدا کێشەیەکی ڕاستەقینەیە باس دەکات هەموو ئەمانە پاڵنەرەکانی خوێندکاران بەرزدەکەنەوە لە ئامادەکردنی ئەو کێشانەی کە ناوەڕك و جێ بە جێکردنیان لە جیهانی ڕاستەقینەی خوێندکاردا دروست دەبێت, ئامانجی سەرەکی لەم ستراتیجیەتەدا هەوڵدەدات گەشە بە توانای خوێندکار بدات چونکە زۆر لە خوێندکاران نازانن قەبارەی تواناکانیان چەندەو چۆن بەکاری بهێنن هەربۆیە ئەم ستراتیجیەتە هەوڵدەدات تواناکانی خوێندکار بەدیاربخات ئەم ستراتیجیەتە دەکرێت لە ناو وانەدا یان لە کۆتایی وانەیەکی دیاریکراو جێبەجێ بکرێت، کە لێرەدا پێویستمان بە زەرفنامەیەك هەیە بۆ دانانی وەڵامەکانی تێدا و لە گەڵ کارت بۆ نووسینی وەڵامە ڕاستەکە. (الحوسینە,٢٠١٦: ١٩٨).

گرنگی ستراتیجیەتی کێشە بنێرە : لەسەردەمی نوێدا ستراتیجیەتی فێربوونی چالاك زۆرن کە دەتوانری بەکاربهێنرێ لەلایەن مامۆستاوە لە وانەکاندا بەپێی گونجاوی لەگەڵ ئەو بابەتەی کە دەخوێنرێ لەوانەش ستراتیجیەتی کێشە بنێرە ئەم ستراتیجیەتە بریتیە لە بەکارهێنان و بەشداریکردنی خوێندکاران بۆ هاندان و وروژاندنی خوێندکار بۆ گفتوگۆ لەگەڵ یەکتری و بۆ پیداچونەوەی بابەت و وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارانەی کە پەیوەندی بە ناوەڕۆکی زانەکی بابەتەکەوە هەیە گرنگی ئەم ستراتیجیەتە لە وەدایە کە پاڵ بەخوێندکارانەوە دەنێت بۆ بیرکردنەوە لە داهاتوو و بیرکردنەوە بە ووردەکاری و شیکارییەوە , هەروەها ئەم ستراتیجیەتی کێشە بنێرە بریتیە لە شێوازێکی کارا بۆ گەشە سەندنی هزری خوێندکاران بە ووردی و بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان بەتایبەتی ئەو کێشانەی کە وەڵامێکی گونجاو و جێگیریان نیە گرنگی ئەم ستراتێژجیەتە ڕاستکردنەوەی ڕێرەوی پرۆسەی فێرکردنە و جەخت دەکاتەوە لەسەر سەربەخۆیی هزری و هەل دەبەخشێ بە خوێندکاران بۆ جەخت کردنەوەی خودی خۆیان هەروەها گرنگی ئەم ستراتیجیەتە کەشێکی زیندوو لە پۆلدا دروست دەکات و گیانی دیموکراسی لە نێوان خوێندکاران دروست دەکات.(فهروجی, ٢٠١٨٨: ١٩).

هەنگاوە سەرەکییەکانی ستراتێژیەتی کێشە بنێرە کە پێویستە مامۆستا ئەنجامی بدات :

١. هەر خوێندکارێک لە گروپەکەدا پرسیارەکە تایبەت بە ناوەڕۆکەوە لە کارتەکەدا دەنووسێت، پاشان ئەو پرسیارە لە هەر ئەندامێکی گروپەکە دەکات.

٢. ئەندامانی هەر گرووپێک ئەو پرسیارانە تاوتوێ دەکەن کە لە کارتی تایبەت بە خۆیان نووسیویانە و دوای ئەوەی لە سەر وەڵامی پرسیارەکان کۆدەنگی دەکەن ئەوا لە پشتی کارتەکەوە وەڵامیان دەنوسنەوە.

٣. گروپەکە وشەیەك یان پیتێك بە نوسینێکی ڕوون و دیار لەسەر کارتەکە دەنوسێتکە دەلالەت لە سەر(پرسیار) بکات و لە پشتەوە (وەڵام)دەنوسن.

٤. هەر گرووپێک کارتەکانی بۆ گرووپێکی تر دەنێرێ.

٥.کاتێک کارتەکان بەسەر هەموو ئەندامانی گروپەکەدا دابەش دەکرێت یەکێکیان پرسیاری کارتەکە دەخوێنێتەوە و بەبێ سەیرکردنی وەڵامی گروپەکەی تر، دوای ڕازیبوون بە وەڵامەکە (پێکهاتن لە سەر وەڵامێك) سەیری وەڵامی گروپی پێشوو لە پشت کارتەکەوە دەکەن، ئەگەر وەڵامەکەیان پەسەند بێت وەڵامی کارتەکە دەگوازنەوە بۆ دووەم کارت ,بەڵام ئەگەر ڕازی نەبن بە وەڵامی ئەو کارتە (پەسەند نەبوو بە لایانەوە) وەڵامێکی جێگرەوە لە کارتەکەدا دەنوسن

٦. ئەم ڕێگایە بەردەوامە و کارتەکان دەنێردرێن بۆ گروپی دووەم و سێیەم تا دەگەڕێنەوە بۆ گرووپی ڕەسەن (گرووپی یەکەم) بۆ گفتوگۆکردن لەسەر ئەو شتانەی کە ڕوویانداوە یان گۆڕانی بە سەردا هاتووە یا لە سەری ڕێککەوتوون)(Van Schalkwyk &D'Amato , 2015 : 90)

٢.٣ بیرکردنەوەی زانستی :

بیرکردنەوەی زانستی بیرکردنەوەیەکی ڕێکخراوە تاك بەکاریدەهێنێت لە ڕێگەی هەموو ئەو زانیاری و ئەزموون و کارامەییانەی کە هەیەتی بۆ دیراسەکردنی بابەت و دیاردە و گرفتێك لە پێناو درککردن بە تایبەتمەندییەکانی ئەو بابەتەی کە لێی دەکۆڵێتەوە و شیکردنەوەی بۆ دەکات لە پێناو دۆزینەوەی ئەو پەیوەندیانەی کە لە سەری بونیادنراوە، ئەمەش لە پێناو چارەسەرکردنی دژە باو و نادیارەکان کە تێیدا بەدیکراوە, یاخود پێناسەکراوە بەوەی بریتیە لە بیرکردنەوەیەکی ژیرانە لە ڕێگەی دانانی گریمانە و ئەزمونکردن و پاشان هەڵێنجان و گەیشتن بە ئەنجام لە پێناو چارەسەری گرفت و کێشەیەك. (جمال, ١٩٩٧: ٥).

جۆرەکانی بیرکردنەوەی زانستی: بیرکردنەوەی بە گشتی دوو جۆرن

١. (بیرکردنەوەی ئاستە بەرزەکان یان بیرکردنەوەی زانستی Scientific Thinking).

٢. بیرکردنەوەی ئاستە نزمەکان بیرکردنەوەی بنەڕەتی (Basic Thinking

بیرکردنەوەی زانستی ئەم توانستانە لە خۆ دەگرێت:

١. دیاریکردنی کێشە: سروشتی کێشەی خوێندار و توخمەکان و سنور و بوار و قەبارەکەی بە ڕستەیەکی ڕاپۆرتی کورت دەردەبڕدرێت، یاخود لە شێوەی پرسیار کە پێویستی بە چارەسەرە.

٢. دانانی گریمانە: کارامەیی دانانی گریمانە، ئەو کارامەیەیە کە لە پێناو خستنە ڕووی چارەسەرێکی پراکتیکی بۆ کێشەیەك یان هەڵبژاردنی کاریگەرییەکەی و شیکردنەوەی ئەنجامەکانی بە کاردێت.

٣. هەڵبژاردنی گریمانە: ئەم قۆناغە بە یەکلاکەرەوە دادەنرێت بۆ گەیشتن بە چارەسەری کێشەکە یان گەیشتن بە وەڵامی پرسیارەکان، بۆ ئەم مەبەستە خوێندکاران هەڵدەستن بە هەڵبژاردنی هەر گریمانەیەك بە جیا و دورخستنەوەی ئەو گۆڕانکاریانەی کە کاریگەریان تێ دەکەن، لەم ڕوانگەیەوە دەگات بە قبوڵکردنی یەکێك لە گریمانەکان بۆ چارەسەری کێشەکە، لێرەدا گریمانەکە بە دەستکەوت و دۆزینەوەیەکی نوێ بۆ بنەمای زانیاری زانستی دادەنرێت کە خوێندکار خۆی خاوەنیەتی.

٤. بیرکردنەوەی شرۆڤەکردن: توانای خوێندکارە بۆ دیاریکردنی هۆکارەکان (یاخود خستنە ڕووی هۆکارەکان) بۆ ئەو دەرەنجامەی کە لە ڕێگەی تاقیکردنەوە و تێبینی کردن بە دەستی هێناوە، هەروەها بیرکردنەوەی زانستی بە گەیشتن بە دەرەنجامێك کۆتایی نایەت هەرچەندە توانا و باوەڕی زۆریشی بە بابەتەکە هەیێت.

Original Article |DOI: https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp57-75

٥. کارامەیی گشتاندن: گشتاندن بریتییە لە قۆناغی جێ بەجێکردنی شرۆڤەیەکی تایبەت بۆ دیاردەکان یان هەڵوێستە لە یەکچووە تازەکان. (غانم، ٢٠٠٧: ١٣٩).

ئەو تیۆریانەی کە پێکهاتنی بیرکردنەوەی زانستی روون دەکەنەوە:

ا – تیۆری مەعریفی بیاجیە (١٨٩٦ – ١٩٨٠): ئەم قوتابخانەیە گرنگی بە پرۆسە ئەقڵییەکان دەدات وەك ئاگایی بۆ دەوروبەر و درك کردن و بیرهاتنەوە و بیرکردنەوە و چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ زانیارییەکان. بیاجیە پێی وایە ئەگەر مرۆڤ توانی درکی بە چالاکیەکانی مێشکی خۆی بکات ئەوە دەتوانی بیرکردنەوە لەبیر بکات واتە توانای بیرکردنەوەی بباتە ئاستێکی بەرزتر, وە توانای بیرکردنەوەی رەخنەگرانەی دەبێت(عزیز,٢٠١٤: ٣٧).

ب – تیۆری مەعریفی برونر(١٩١٥): برونر بەیەکێك لە دەروونزانەکانی مەعریفی دادەنرێت و گرنگی زۆری بە ژینگەو رۆڵی لە پرۆسەی فێربووندا داوەو بەبڕوای ئەو ژینگەو شارەزایی و وروژێنەرەکانی جیهانی دەرەوە بەرپرسیارن لەگەشەکردنی مەعریفی تاك و دروستکردنی بونیادی ئەقڵی لە مێشك دەربارەی دیاردەو رووداوەکانی جیهانی دەرەوە. برۆنر لە تیۆرەکەیدا جەخت دەخاتەسەر مامۆستاو گرنگیەکی زۆری پێدەداو بەردەوام داوای لێدەکات کە لەناو پۆلدا هەوڵی دابینکردنی کەش و هەوای گونجاو بدات بۆئەوەی خوێندکار سوودیان لێوەرگرێت و لەلایەنی مەعریفی و ئەقڵییەوە گەشەبکات (القصاە والترتوری,٢٠٠٦: ١٤٣)

٢.٤ گرنگی ئاراستەکان

ئاراستەکان بە یەکێك لە گرنگترین بابەتەکان دادەنرێت کە بەهایەکی زۆری لە لایەن زانایانی دەرونزانی و کۆمەلآیەتی پێ دەدرێت. ئەم زانایانە کۆمەڵێ رێچکەی ڕاست و ڕەوانیان گرتۆتە بەر بۆ پێوانە و هەڵێنجانی ئاراستەکان. پێوەری ئاراستە دەرونیە کۆمەڵایەتییەکان هۆکارێکی یارمەتیدەرە بۆ پێشبینی بە ڕەفتار، هەروەها یارمەتیدەرە لە زانینی ئەو هۆکارانەی کە کاریگەریان هەیە بە سەر دەرکەوتنی ئاراستە و پێکهاتە و جێگیربوونی پێشکەوتنی دەربڕینە لەسەرخۆ و هێواشەکان یاخود خێرا و لە ناکاوەکان. (الصادي,٢٠٠٥: ٢٤٣).

لێکۆڵینەوە لە ئاراستەکان لە زۆرێک لە توێژینەوە دەروونییەکان و لە زۆرێک لە بوارە کارپێکراوەکان و بوارە جۆراوجۆرەکانی تری ژیاندا جێگەیەکی بەرچاوی داگیرکردووە، چونکە کرۆکی کارکردن لەم بوارانەدا پشتگیریکردنی ئاراستە ئاسانکارەکانە بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی کارکردن تێیدا، و لاوازکردنی ئاراستە بەربەستەکان، بەڵام چارەسەری دەروونی بە یەکێک لە ماناکانی هەوڵێکە بۆ گۆڕینی هەڵوێستی تاک بەرامبەر بە خۆی، ئەوانی دیکە، یان جیهانی تایبەت بە خۆی, کەڵەکەبوونی ئاراستەکان لە مێشکی مرۆڤدا و زیادبوونی وابەستەیی پێیان، ئازادی کرداری ئەو سنووردار دەکات و دەبێتە شێوازی ڕەفتاری ڕۆتینی و دووبارە و پێشبینیکراو، لە لایەکی دیکەوە ڕێکوپێکی لە ڕەفتار و سەقامگیری لە شێوازەکانی ڕەفتاردا دەکاتە ئەگەری هاتنە دي و ئاسانکاری بۆ ژیانی کۆمەڵایەتی,لێرەوە لێکۆڵینەوە لە ئاراستەکان لە مێشکی مرۆڤدا توخمێکی سەرەکییە لە ڕوونکردنەوەی ڕەفتاری ئێستا و پێشبینیکردنی ڕەفتاری داهاتووی تاک و گروپەکەش بە هەمان شێوە هەڵوێستەکان ئەو هۆکارانە دەنوێنن کە کاریگەرییان لەسەر هەست و ئامادەکارییە سۆزدارییەکانی تاک هەیە، بەو پێیەی کە ڕەفتارەکانی بە شێوەیەکی دیاریکراو لەو ژینگەیەدا ئاراستە دەکات کە تێیدا دەژی. (سلطان,٢٠٠٣: ٩١).

گرنگترین ئەرکەکانی ئاراستە دەروونییەکان :-

- هەڵوێستەکان وەڵامی تاک دەگرێتەوە لە بەرامبەر شتەکان و بابەتەکان کەسەکان.
- هەڵوێستەکان گوزارشت لە پابەندبوونی تاک بە داب و نەریت و بەها و کولتوری کۆمەڵگاکەی دەکەن.
- هەڵوێستەکان وادەکەن تاک لەگەڵ کۆمەڵگاکەیدا کارلێک بکات و لەگەڵ ئەو گروپانەدا کە سەر ئەوانن.
- هەڵوێستەکان وێنەیەک لە پەیوەندییەکانی لەگەڵ کۆمەڵگای دەوروبەری بە تاک دەبەخشن.
- هەڵوێستەکان دەبنە هۆی ڕێکخستنی پاڵنەرەکانی تاک لە دەوری هەندێک لایەنی بوارەکەیدا.
- هەڵوێستەکان ئاسانکاری بۆ تاک دەکات بۆ بڕیاردان لە بارودۆخە جیاوازەکاندا کە ڕووبەڕووی دەبێتەوە بە شێوەیەکی بەردەوام بەبێ دوودڵ.

ئەو تیۆریانەی کە پێکهاتنی ئاراستەکان ڕوون دەکەنەوە:

بەو پێیەی هەڵوێستەکان نوێنەرایەتی بەرهەمێکی ئاڵۆزی چەمک و زانیاری و سۆز و هەستەکان دەکەن، کە لە تاکدا مەیل و ئامادەییەکی دیاریکراو بۆ وەڵامدانەوەی بابەتێکی دیاریکراو دروست دەکەن، لێکدانەوەی دروستبوونی ئاراستەکان لەسەر بنەمای کۆمەڵێک تیۆری دامەزراوە، ئێمەش هەندێکیان بەم شێوەیە دەخاتە ڕوو:

أ. تیۆری ڕەفتار: ئەم تیۆرە لەسەر بنەمای گریمانەیەکی بنەڕەتی دامەزراوە کە مرۆڤەکان خودی خۆیان فێری ئاراستەکان دەبن شێوازی فێربوونی خووەکان، کاتێك مرۆڤ زانیاری و ڕاستییەکانی بەدەستهێنا ، فێری ئەو هەست و بەهایانە دەبن کە پەیوەندییان بەم زانیاری و ڕاستیەکانەوە هەیە. لەم ڕوانگەیەوە بە یارمەتی سێ هۆکار ئاراستەکان دروست دەبن و پەرەیان پێدەدرێتکە بریتین لە:

گرێدان (بەستنەوە)، بەهێزکردن، لاسایی سکینەر ئاماژەی بەوەدا کە ئاراستەکان لە ئەنجامی پرۆسەیەکدا دروست دەبن فێربوونی بەهێزکردن لە ڕێگەی کارلێکی تاک لەگەڵ کەسانی دیکەدا، لە کاتێکدا هەردوو "دۆلارد" و "میلەر" هاندەر و وەڵامەکەیان بەم شێوەیە لێکدەداتەوە: "گشتیکردنی وەڵامدانەوە لە بابەتێکی هاندەری تایبەتەوە بۆ بابەتێکی هاوشێوە." بەڵآم "ماوریر" ئاماژە بەوە دەکات کە هەڵوێستەکان تەنها پەیوەندین لە نێوان هاندەر و وەڵامدانەوە، کە لە ڕێگەی فێربوونەوە دروست دەبن. (زیاد برکات,٢٠٠٦: ٣٧).

ب. تیۆری فێربوونی کۆمەڵایەتی: زانایانی فێربوونی کۆمەڵایەتی وەک "باندورا و واڵتەرز" سەرنجیان خستۆتە سەر گرنگی چەمکێک کە نکۆڵی دەکات لە پرۆسەی پێکهێنان و دەستکاریکردنی هەڵوێستەکان کە بریتین لە: بەهێزکردن، لاسایی کردنەوە یان تەقلیدکردن، کە باندورا و واڵتەرز ئاماژەیان بەوە کردووە کە ئاراستەکە، جا (ئەرێنی بێت یان نەرێنی) دەتوانێت وەک جۆرەکانی تری ڕەفتار بێت لە ڕێگەی ڕەفتاری مۆدێلەکانەوە بەپشت بەستن بە جۆرەکانی بەهێزکردن کە پێشکەش دەکرێت، و باوکەکان ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕن لە دارشتنی ڕەفتاری منداڵەکانیان، و بەم پێیەش دایک و باوک دەتوانن مۆدێلێکی باش یان خراپ بن بۆ منداڵەکانیان، بە تایبەت لە ساڵانی سەرەتای ژیانی منداڵدا جگە لە هاوتەمەنەکانی و ژینگەی

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp57-75

دەوروبەر و میدیاکان، بۆیە "عەبدوڵلا" پێی وایە کە دەکرێت جەوهەری ئەم تیۆرییە بۆ سەرهەڵدان، گەشەکردن، دەستکاریکردن یان گۆڕانکارییەکانی ڕەوتی دەروونی کە لەنێو گەورەکاندا هەیە، بەتایبەتی دایک و باوک و مامۆستایان.(عبدالله ١٩٨٩: ١٢٤).

٣. ڕێکارییەکانی توێژینەوەکە:

٣. ١ ڕێبازی توێژینەوەکە: ڕێبازی ئەزموونی لە توێژینەوەکەیدا بە کار هێنراوە، ئەمەش بە هۆی گونجانی لە گەڵ ئامانجەکانی توێژینەوەکە.دارشتنی ئەزموونی:
مەبەست لە دارشتنی ئەزموونی بریتیە لە بەرنامەی کار بۆ چۆنیەتی جێبەجێکردنی ئەزموونەکە، چونکە دروستی و کۆنترۆلکردنی ڕێکارەکانی ئەزموونەکە مسۆگەر دەکات.(کشرود، ٢٠٠٧: ٢٧١) دیزاینی توێژینەوەکە لە سێ گروپی هاوتا پێك دێت کە (دوو گروپی ئەزموونی و گروپێکی کۆنترۆڵکراو) گروپی ئەزموونی یەکەم گۆراوی سەربەخۆی لە سەر جێبەجێ دەکرێت بە ڕێگای وتووێژی سوکراتی وانەیان پێدەوترێتەوە بەڵام گروپی ئەزموونی دووەم گۆراوی سەربەخۆی لە سەر جێبەجێ دەکرێت کە بە ڕێگای کێشە بنێرە وانەیان پێدەوترێتەوە لە کاتێکدا گروپی سێیەم کۆنترۆڵکراو بە ڕێگای ئاسایی وانەیان پێدەوترێتەوە.

خشتەی (١) دیزاینی ئەزمونی توێژینەوەکە

گروپەکان	پێوانەکردنی پێشینە	گۆڕاوی سەربەخۆ	پێوانەکردنی پاشینە
ئەزموونی یەکەم ١٥	بیرکردنەوەی زانستی ئاراستە	ڕێگای وانەوتنەوەی ووتوێژی سوکراتی	بیرکردنەوەی زانستی ئاراستە
ئەزموونی دووەم ١٥	بیرکردنەوەی زانستی ئاراستە	ڕێگای وانەوتنەوەی کێشە بنێرە	بیرکردنەوەی زانستی ئاراستە
کۆنترۆڵکراو ١٥	بیرکردنەوەی زانستی ئاراستە	ڕێگای وانەوتنەوەی ئاسایی باو	بیرکردنەوەی زانستی ئاراستە

کۆمەڵگای توێژینەوەکە: لە توێژینەوە پەروەردەییەکاندا دیاریکردنی کۆمەڵگای توێژینەوە کارێکی گرنگە، چونکە هەنگاوی یەکەمە لە هەڵبژاردنی نمونەی توێژینەوەدا.کۆمەڵگای ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە هەموو خوێندکارانی قۆناغی یەکەمی زانکۆی کۆیە، کە پێك دێت لە (١٦٥٠) خوێندکاری کوڕ و کچی زانکۆی کۆیە کە لە (٦) فاکەلتی لە چوارچێوەی (٢٨) بەشی جیاواز بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢١-٢٠٢٢).

نمونەی توێژینەوەکە: .نمونەی توێژینەوەکە بەشێکە لەو کۆمەڵگایەی کە لێکۆلینەوەی لە سەر ئەنجام دەدرێت، بۆ ئەم مەبەستە توێژەر خوێندکارانی قۆناغی یەکەمی بەشی جوگرافیای لە فاکەلتی پەروەردە بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢١- ٢٠٢٢)ی بە شێوەیەکی مەبەستدار هەڵبژارد لە بەر ئەم هۆکارنەی خوارەوە:

١. کاتی وانەکە گونجاو بوو لە گەڵ ئەو ڕێگایانەی کە توێژەر وانەی پێدەگوتەوە کە دەکاتە (٦٠) خولەك.

٢. گونجانی بینای بەشی جوگرافیا و هەبوونی هۆڵی خوێندن کە بە شێوازی تایبەت و مێزی تایبەت بۆ دانیشتنی خوێندکاران ئامادەکراوە، کە لە بنچینەدا بۆ تاقیگەی سیستەمی زانیاریە جوگرافییەکان (GIS) ئامادەکراوە، کە بۆ جێ بە جێکردنی شێوازی وانە وتنەوەکە و لایەنی پراکتیکی توێژینەوەکە زۆر گونجاو بوو لە ڕووی هۆکار و ئامرا ز دابینکردنی شوێنی گونجاوی هۆڵەکە.

٣. ئامادەیی سەرۆك بەش و مامۆستاکانی بەشەکە بۆ هاوکاری و هەماهەنگی لە گەڵ توێژەر بۆ ئەنجامدانی توێژینەوەکە.

نمونەی توێژینەوەکە لە خوێندکارانی قۆناغی یەکەمی بەشی جوگرافیا بوو، کە پێکهاتبوون لە (٤٥) خوێندکار, توێژەر سێ کۆمەڵەی هەڵبژارد و دیاریکرد کە بریتي بوون لە (کۆمەڵەی گروپی ئەزموونی یەکەم کە بە ڕێگای وانەوتنەوەی سوکراتی بوو، هەروەها گروپی ئەزموونی دووەم کەبە ڕێگای وانەوتنەوەی کێشە بنێرە بوو و گروپی کۆنترۆڵکراوی سێیەم کە بە ڕێگای ئاسایی بوو، کە هەر کۆمەڵەیەك لە (١٥) خوێندکار پێکهاتبوون وەك لە خشتەی ژمارە (٢) ئاماژەی پێکراوە.

خشتەی (٢)
گروپ و ژمارەی خوێندکارانی بەشداری توێژینەوەکە

گروپ	ژمارەی کۆتایی خوێندکاران		
		کور	کچ
ئەزموونی یەکەم A	١٥	١٠	٥
ئەزموونی دووەم B	١٥	١٠	٥
کۆنترۆڵکراو C	١٥	١٠	٥

ئەنجامدانی هاوتاکردنی گروپەکانی توێژینەوەکە: بە مەبەستی تێبینیکردن و ووردبونەوە لە هاوتای نێوان تاکەکانی هەرسێ کۆمەڵەی توێژینەوەکە بەر لە جێ بەجێکردنی ئەزموونەکەو سەرەڕای ئەوەی کە دابەشکردنی خوێندکارانی نمونەی توێژینەوەکە لە سەر هەرسێ گروپەکە (ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو) جۆرێك لە هاوسەنگی نێوانیان بە دەستەوە دەدات. بەڵام توێژەر ویستی هاوتاکردن لە نێوانیان بکات لە هەندێك لە گۆڕاوەکان کە لەوانەیە کارتێکردنیان هەبێت بە سەر گۆڕاوە پشت بەستەکان و لە ئەنجامدا کار دەکەنە سەر ووردی ئەنجامەکان، کە گۆڕاوەکانیش ئەمانەن:

١. تەمەنی خوێندکاران بە ساڵ.
٢. ئاستی بڕوانامەی ئەکادیمی باوان (دایك وباوك) خوێندکارەکان.
٣. کۆنمری گشتی خوێندکاران لە پۆلی دوازدەی ئامادەیی.
٤. ئاستی زیرەکی خوێندکاران.

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp57-75

- توێژەر زانیاری پێویستی لە سەرۆکایەتی بەشی جوگرافیا وەرگرت، سەرەڕای کۆکردنەوەی هەندێکی تر لە زانیاری لە ڕێگای خودی خوێندکارەکانەوە بۆ بەدەستهێنانی هاوتاکردن لە نێوان هەرسێ گروپەکە (ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو).

١. تەمەنی خوێندکاران بە ساڵ. The Age

توێژەر زانیاری دەربارەی تەمەنی خوێندکاران لە دۆسیەی خوێندکاران لە بەڕێوەبەرایەتی تۆمارگای گشتی زانکۆی کۆیە وەرگرت، توانرا زانیاری سەبارەت بە ڕێکەوتی لە دایکبوونی خوێندکاران بە دەست بهێنرێت.

پاشان تەمەنی خوێندکاران بە ساڵ دەرهێنرا و بۆ ئەژمارکردنیان بۆ خوێندکارانی هەرسێ کۆمەڵەی توێژینەوەکە، لە دواتریشدا هەستا بە دەرهێنانی ناوەندی ژمێرەیی تەمەنی خوێندکاران بۆ هەرسێ گروپەکە دەرهێنرا بۆ زانینی جیاوازی نێوان ناوەندی ژمێرەیی خوێندکاران , توێژەر بەهای کای دووجای بۆ سێ گروپی بەکارهێنا بەپێی بەرنامەی (spss), دەرکەوت کە جیاوازی بەڵگەداری ئاماری نیە لەئاستی بەڵگەداری ئاماری (0.05) و نمرەی ئازادی (4), ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە هەرسێ گروپەکە هاوتان لەم گۆڕاوەدا هەر وەك لە خشتەی ژمارە (٣) هاتووە.

خشتەی(٣)

هاوتاکردنی گرووپەکان بە گوێرەی تەمەن

گرووپەکان	ژ. سامپڵ	١٨-١٩ ساڵ	٢٠٢١ ساڵ	٢٢ ساڵ و زیاتر	نمرەی ئازادی	بەها دووجا	کای	ئاستی بەڵگەداری
A	15	3	10	2	4	0.000		1.000
B	15	3	10	2				
C	15	3	10	2				

٢. ئاستی ئەکادیمی دایکان و باوکان.

مەبەست لە ئاستی خوێندەواری بروانامەی دایکان و باوکانی خوێندکار ئەوەیە کە توێژەر بۆی ڕوون بێتەوە دایك و باوکی خوێندکارانی هەرسێ گروپەکە لە چ ئاستێکدان, توێژەر هەستا بەدانای ئاستی ئەکادیمی لەچەند ئاستێکی پلە پلەکراو پاشان هەستا بە ڕێکخستنی ئاستەکان و توێژەر بۆسێ ئاست دیاریکردووە کە بریتین لە (نەخوێندەوار- دەخوێنێت و دەنوسێت- سەرەتایی) ئینجا هەستا بەدانانی بەهای هەر یەکێکیان بەپێی پلەکانی خوێندن وەك لە خشتەی ژمارە (٤) هاتووە.

خشتەی (٤)

دابەشکردنی پێدانی پلە بەئاستی خوێندنی دایکان و باوکان

ژ	ئاستی خوێندەواری	بەهاکان
١	نەخوێندەوار	١
٢	دەخوێنێت و دەنوسێت	٢
٣	سەرەتایی بەرەو سەر	٣

الف. ئاستی ئەکادیمی دایکانی خوێندکارەکان:

توێژەر ئاستی خوێندەواری دایکانی خوێندکارانی لە ڕێگای فۆرمێکەوە بە دەستهێنا کە بە سەر خوێندکارەکاندا دابەشکرابوو بۆ دەستکەوتنی زانیاری لە ئاستەکانی دەستکەوتی ئەکادیمی دایکان بە پێی ئەو بروانامە زانستیەی کە هەیانبوو کە دابەش ببون بە سەر سێ ئاست کە بریتین لە (نەخوێندەوار-دەخوێنێت و دەنوسێت- سەرەتایی),کە توێژەر ئامرازی ئاماری (کای دووجای) ی بەکارهێناوە بۆ دەرهێنانی ئەنجامەکان دەریانخست کە بەهای کای دووجا ئەژمارکراو دەکاتە (٠,٨٩٢) ژمارەی ئازادی (٤) لە ژێر ئاستی (٠,٠٥).ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کەهیچ جیاوازییەکی بەڵگەداری ئاماری بەدی ناکرێت لەنێوان هەرسێ کۆمەڵەی توێژینەوەکە لە ئاستی ئەکادیمی دایکان,ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە هەرسێ کۆمەڵەکە هاوتان لەم گۆڕاوەدا,وەك لە خشتەی ژمارە (٥) دیارە.

خشتەی (٥)

ئاستی ئەکادیمی دایکانی هەر سێ کۆمەڵەکە

گرووپەکان	ژ. سامپڵ	نەخوێندەوار	دەخوێنێت و دەنووسێت	سەرەتایی	نمرەی ئازادی	بەها کای دووجا	ئاستی بەڵگەداری
A	15	7	5	3	4	0.892	0.926
B	15	7	6	2			
C	15	4	5	6			

ب. ئاستی ئەکادیمی باوکانی خوێندکارەکان:

توێژەر فۆرمێکی بەسەر خوێندکارەکاندا دابەش کرد، کە ئاستەکانی دەستکەوتی خوێندنی باوکان دابەشکرا بە پێی جۆری ئاستی ئەکادیمی زانستی بۆسێ ئاست کە بریتی بوون لە(نەخوێندەوار- دەخوێنێت و دەنوسێت-سەرەتایی), کە توێژەر ئامرازی ئاماری (کای دووجای) ی بەکارهێناوە بۆ دەرهێنانی ئەنجامەکاندەریخست کە بەهای کای دووجا ئەژمارکراو دەکاتە (0.300) ژمارەی ئازادی (4) لە ژێر ئاستی (0.05).ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کەهیچ جیاوازییەکی بەڵگەداری ئاماری بەدی ناکرێت لەنێوان هەرسێ کۆمەڵەی توێژینەوەکە لە ئاستی ئەکادیمی دایکان,ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە هەرسێ کۆمەڵەکە هاوتان لەم گۆڕاوەدا,وەك لە خشتەی ژمارە (٦) دیارە.

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp57-75

خشتەی (٦)

ئاستی ئەکادیمی باوکانی هەر سێ کۆمەڵەکە

گرووپەکان	ژ. سامپڵ	نەخوێندەوار	دەخوێنێت و دەنووسێت	سەرەتایی	نمرەی ئازادی	بەها کای دووجا	ئاستی بەڵگەداری
A	15	7	5	3	4	0.300	0.990
B	15	7	6	2			
C	15	4	5	6			

١. تێکرای گشتی نمرەی خوێندکاران لە پۆلی (١٢) دوازدەی ئامادەیی.

توێژەر لە هێنانەدی ئەم هاوتاکردنە پشتی بە نمرەکانی خوێندکاران لە تاقیکردنەوەکانی کۆتایی ساڵی پۆلی دوازدەی ئامادەیی لە ساڵی خوێندنی (٢٠٢١-٢٠٢٢)بەستووە بۆ هەر سێ گروپەکە (ئەزموونی یەکەم دووەم و کۆنترۆلکراو)، کە ئەم داتایانەش لە سەرۆکایەتی بەشی جوگرافیا وەرگیرا کە نمرەی خوێندکارانی قۆناغی یەکەم بوو کە لە پۆلی دوازدەی ئامادەیی بە دەستیان هێنابوو, یەکێك لەو فاکتەرانەی کە توێژەر ویستی خوێندکارانی تێدا هاوتا بکات، نمرەی ساڵی رابردود بوو، پاش ڕێکخستنی گرووپەکان، بۆ دڵنیابوون لە لە هاوتابوونی هەر سێ گرووپەکەو نەبوونی جیاوازیی بەڵگەداری ئاماری لە نێوان دەرەجەی ساڵی رابردووی خوێندکاران، توێژەر پشتی بەستووە بەنمرەکانی خوێندکاران لە تاقیکردنەوەکانی کۆتایی ساڵی پۆلی دوازدەی ئامادەیی لە ساڵی خوێندنی (٢٠٢١-٢٠٢٢) توێژەر ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنا کە دەکاتە (4.111) و (8.955) بە بەکارهێنانی ئەنۆڤا (One way Anova) بەپێی بەرنامەی (spss) لەئاستی بەڵگەداری ئاماری (0.05) وەنمرەی ئازادی (45) ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کەهیچ جیاوازییەکی بەڵگەداری ئاماری بەدی ناکرێت لەنێوان هەرسێ کۆمەڵەی توێژینەوەکە لە نمرەی ساڵی رابردوو ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە هەرسێ کۆمەڵەکە هاوتان لەم گۆڕاوەدا.

خشتەی (٧)

ناوەندی ژمێرەیی و لادانی پێوەری بۆ نمرەی پۆلی ١٢

گرووپ	ژمارەی نموونە	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری
A	15	66.67	3.109
B	15	67.60	2.384
C	15	67.87	3.378
کۆی گشتی	45	67.38	2.964

خشتەی (٨)

ئەنجامی هاوتایی نمرەی خوێندکاران بە گوێرەی دەرەجەی ساڵی رابردوو

گۆڕاو	سەرچاوەی جیاوازیی	کۆی دووجاکان	نمرەی ئازادی	ناوەندی ژمێرەیی دووجاکان	بەها (ف) F-test	ئاستی بەڵگەداری 0.05
نمرەی ساڵی رابردوو	نێوان گرووپەکان	8.221	2	4.111	0.459	0.635
	نێوخۆی گرووپەکان	385.083	43	8.955		
	گشتی	393.304	45			

١. ئاستی زیرەکی خوێندکاران

توێژەر تاقیکردنەوەی (ڕاڤن- Raven)ی بۆ پێوانەی زیرەکی جێبەجێکرد لە سەر خوێندکارانی قۆناغی یەکەمی بەشی جوگرافیا. پشتی بە تاقیکردنەوە (ڕاڤن- Raven) بەستووە بۆ دیاریکردنی ئاستی زیرەکی کە بۆ ژینگەی عێراق گونجاوە، کە لە (٦٠) برگە پێکهاتووە، کە ئەو تاقیکردنەوەیە لە سەر گروپی گەورە و لە سەر هەموو ئاستێکی تەمەن جێ بە جێکراوە لە تەمەنی (٦-٦٠) ساڵی، کە ئەو پێوەرە لە وێنەیەك یان شێوەیەك پێکدێت کە بەشێکی لێ براوە، داوا دەکرێت ئەو بەشە بدۆزرێتەوە لە نێوان (٦ بۆ ٨) ئەو شێوە هەڵبژاردەیەی کە دانراوە، خوێندکار بۆ هەڵبژاردنی هەر وەلامێکی راست (١) نمرە وەردەگرێت و بۆ هەر وەلامێکی هەڵەش (سفر) وەردەگرێت، ئەم تاقیکردنەوەیە پێکهاتبوو لە (٦٠)پرسیار توێژەر تاقیکردنەوەی راڤنی بەکارهێنا لەسەر خوێندکارانی هەر سێ کۆمەڵەکە جێ بەجێیکرد بۆ ماوەی (٦٠)خولەك. بە سەر گروپەکان بە بەکارهێنانی کلیلی راستکردنەوە و پاشان وەلامەکان ڕاستکرانەوە لە لایەن توێژەر (هەڵەچنینی بۆ کراوە) کە دەرکەوت نمرەکان لە نێوان (١٥-٤٢) نمرە بوو,دەرکەوت کە ناوەندی ژمێرەیی بەپێی پێوەرەکەی ڕاڤ بۆ گروپەکان بریتیبوو لە (1.800) و سوودمان لە تاقیکردنەوەی ئەنۆڤا وەرگرت بۆ ئەوەی بزانین ئایا جیاوازییەکی بەڵگەدار لە نێوان گرووپەکاندا هەیە یان نا, بۆ زانینی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری هەر سێ کۆمەڵە بۆ سێ گروپ دەرکەوت کە بەهای (F) بریتیبوو لە (0.062) بەنمرەی ئازادی (2) لەئاستی بەڵگەداری ئاماری (0.05) ئەمەش مانای ئەوە دەدات کە دڵنیابووینەوە کە هیچ جیاوازییەکی بەڵگەداری

ئاماری لە نێوان سێ گرووپەکەدا نیە، بۆیە بەو ئەنجامە دەگەین کە گرووپەکانمان بە گوێرەی تاقیکردنەوەی راڤن هاوتان.

خشتەی (٩)

ناوەندی ژمێرەیی و لادانی پێوەری بۆ تاقیکردنەوەی زیرەکی راڤن

گرووپ	ژمارەی نموونە	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری
A	15	23.27	4.667
B	15	23.27	5.738
C	15	22.73	5.885
کۆی گشتی	45	23.09	5.338

خشتەی (١٠)

تاقیکردنەوەی ئەنۆڤا بۆ گرووپەکان بە گوێرەی تاقیکردنەوەی راڤن

گۆڕاو	سەرچاوەی جیاوازیی	کۆی دووجاکان	نمرەی ئازادی	ناوەندی ژمێرەیی دووجاکان	بەها (ف) F-test	ئاستی بەڵگەداری 0.05
Ravn	نێوان گرووپەکان	3.601	2	1.800	0.062	0.940

توێژەر هەوڵی داوە ئەو فاکتەرانە کۆنترۆڵ بکات کە کار لە راستی و دروستی دەرەکی توێژینەوەکە دەکەن بەم شێوەیەی خوارەوە:

أ. کارلێکی کاریگەری گۆڕاوی سەربەخۆ لە گەڵ لایەنگیری تاقیکردنەوەکە، توانرا کۆنترۆلی ئەم هۆکارە بکرێت ,سەرەڕای هاوتاکردنی خوێندکاران لە کۆمەڵێك گۆڕاو لە نێوان هەر سێ کۆمەڵەکەدا.

ب.کاریگەری کردارەکانی توێژینەوەکە (Experimental Procedures (Research Confidentiality.

بە مەبەستی کۆنترۆلکردنی ئەم گۆڕاوە توێژەر لە گەڵ سەرۆك بەشی جوگرافیا و مامۆستای بابەت ڕێکەوتن کە خوێندکاران ئاگادارنەکەنەوە کە ئەم کارە ئەزموونیە و بۆ مەبەستی توێژینەوەی زانستییە، بۆیە توێژەرهەر لەیەکەم ڕۆژی دەستپێکردنی ئەزمونی تاکو کۆتا رۆژی ئەزمونی توێژینەوەکە خۆی ئەنجامیدا بۆ ئەوەی توێژینەوەکە بە شێوەیەکی سروشتی بڕوات و بگات بە ئەنجامێکی ورد.

- **باڵەخانەی بینای بەشی جوگرافیا (Building school).**

توێژینەوەکە لە هۆڵی تاقیگەی تایبەت بە سیستەمی زانیاریە جوگرافیەکان (GIS) لە بەشی جوگرافیا ئەنجامدرا چونکە هۆڵەکە زۆر گونجاوو بوو لە رووی دابینکردنی پێویستیەکان و شوێەکە، کە هەرسێ کۆمەڵی توێژینەوەکە، توێژینەوەکەیان لە سەر ئەنجامدرا، هۆڵەکەیان تایبەت بوو بە سیستەمی زانیاریە جوگرافیەکان (GIS) و هەروەها یەکسان بوو و لە یەکچوو بوو لە رووی درێژی و پانی و ساردی و گەرمی و رۆناکی و ژمارەی دەرگا و پەنجەرە.

- **بابەتی زانستی (Subject Matter).**

ئەو بابەتانەی کە دانراون بۆ توێژینەوەکە هەمان ئەو بابەتانەیە کە هەرسێ کۆمەڵەی توێژینەوەکە دەیخوێنن. واتە بابەتەکانی خوێندن بۆ هەر سێ کۆمەڵەی توێژینەوەکە وەك یەك بوون واتە هەمان بابەت، کە ئەویش پێك هاتبوو لە (١٨) بابەت، کە لە کۆرس بووك جێگیر کرا، دوای ئەوەی لە لایەن کۆمەڵێك لە شارەزایان بڕیاری لێ درا کە بخوێندرێت بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢١-٢٠٢٢).

- **پرۆسەی وانە وتنەوە (Teaching Process).**

بەمەبەستی کۆنترۆڵکردنی ئەم پرۆسەی وانەوتنەوەیە توێژەر خۆی وانەی بە هەرسێ کۆمەڵەی توێژینەوەکە وتەوە، واتە توێژەر هەستا بە وتنەوەی هەرسێ کۆمەڵەی ئەزموونی یەکەم و ئەزموونی دووەم و کۆنترۆڵکراو، کە هەریەکەیان بە ڕێگای جیاواز کە کۆمەڵەی یەکەم وانەوتنەوە بە ڕێگای سوکراتی بوو، کۆمەڵەی دەووەم وانەوتنەوە بە ڕێگای کێشە بنێرە بوو کۆمەڵەی سێیەم وانەوتنەوە بە ڕێگای ئاسایی بوو.

- **دابەشکردنی بەشە وانەکان (Lessons Distribution).**

توانرا دەست بە سەر ئەم هۆکارە دابگیرێت لە کاتی دابەشکردنی بە یەکسانی بەشە وانەکان لە نێوان هەرسێ کۆمەڵەدا، توێژەر ڕێکەوت لە گەڵ سەرۆکی بەشی جوگرافیا لە سەر میکانیزمی ڕێکخستن و دابەشکردنی بەشە وانەکان لە هەفتەیەکدا کە تایبەت بووە بە بابەتی گفتوگۆی ئەکادیمی بۆ هەرسێ کۆمەڵەی توێژینەوەکە. بەشەوانەکان دابەشببون بەسەر (٣) ڕۆژدا لە هەفتەیەکدا کە بریتیبوون لە ڕۆژانی (یەك شەمە – دووشەمە – سێ شەمە) بۆ هەر سێ کۆمەڵەدا بۆ هەر رۆژێك (٣) وانە دەخوێندرا بۆهەر وانەیەك پێکهاتبوو لە (٦٠) خولەك.

- **ماوەی ئەزموونی توێژینەوەکە (Experimental Period).**

ماوەی ئەزموونی توێژینەوەکە بە شێوەیەکی یەکسان بووە بۆ هەرسێ کۆمەڵی توێژینەوەکە، بۆیە توێژینەوەکە لە ڕێکەوتی (٢٩/ ١١ / ٢٠٢١) دەستی پێکرد و ئەزموونەکە پێکهات لە (٦) هەفتە رۆژانی یەك شەم (٣)وانە بۆ هەر گرووپێك و دووشەم و سێشەم بەهەمان شێوە وانەی گفتووگۆی ئەکادیمی دەخوێندرا بۆ هەر وانەیەك (٦٠) خولەك بوو واتە هەر سێ گرووپەکە وانەیان دەخوێند لە کات و سعاتی خۆیان بۆ هەر گرووپێك، ئەزموونەکە بەردەوامیدا تا لە ڕێکەوتی (٢٠ / ١ / ٢٠٢٢)کۆتایی هات.

- **کاری تاقیکردنەوەی پێشەکی.**

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp57-75

توێژەر ئەم گۆراوەی کۆنترۆڵکرد بە جێ بە جێکردنی پێوەری بیرکردنەوەی زانستی و ئاراستەی خوێندکاران سەبارەت بە وانەی گفتوگۆی ئەکادیی و ڕێزگرتن لە بەرامبەر بە جۆرێك جێ بە جێکرا لە سەر هەرسێ گروپی توێژینەوەکە، لە سەرەتای دەستپێکردنی توێژینەوەکەدا دووبارەکردنەوەی هەمان پێوەر لە سەر هەمان کۆمەڵە لە کۆتایی ماوەی توێژینەوەکە.

- **پێداویستیەکانی ئەزموونەکە (Research Requirements).**

١. دیاریکردنی بابەتی خوێندن:-

توێژەر پشتی بەست بە بابەتەکانی کۆرس بووکی مامۆستای بابەت و دواتر ڕێکخستنەوەی بۆ بابەتەکان کرد کە لە کۆمەڵێك بابەتی گشتی پێکهاتبوو.

٢. دیاریکردنی بەشەوانە:-

توێژەر بە پێی خشتەی وانەکانی بەش و ڕێکەوتن لە گەڵ بەشی جوگرافیا، بەشەوانەکانی هەرسێ کۆمەڵەکەی ڕێکخست بۆ ئەوەی لە یەك ڕۆژدا وانە لە هەرسێ کۆمەڵە بخوێندرێت بە جۆرێك کە بۆ هەر هەفتەیەك سێ وانە هەبوو کە بۆ هەر یەك لە کۆمەڵەکانی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو ماوەی توێژینەوەکە بریتی بوو لە شەش هەفتە، کە بۆ هەر یەکێك لە کۆمەڵەکانی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو (١٨) وانە خوێندرا.

٣. ئامادەکردنی پلانی وانەوتنەوە.(Planning Instruction Preparation)

مەبەست لە پلانی وانە وتنەوە بۆ هێنانەدی ئامانجی فێرکارییە، پێشبینییەکی لەمەوپێشە بۆ هەڵوێستی فێرکاری کە مامۆستا دایدەنێت بۆ بەدەستهێنانی ئامانجە فێرکارییەکان (نیهان، ٢٠٠٨، ٧٩).

ئامادەکردنی پلانی وانەوتنەوە بە یەکێك لە پێداویستییەکانی وانەوتنەوەی سەرکەوتوو دادەنرێت بۆیە توێژەر هەستا بە دانانی پلانی وانەوتنەوە بۆ هەرسێ کۆمەڵەکە کە توانی (١٨) پلانی وانەوتنەوە بۆ هەروانەیەك لە بابەتی گفتوگۆی ئەکادیی ئامادەکرد، کە لە ئەزموونەکەدا (١٨) پلانی بە شێوازی ڕێگای سوکراتی بوو بۆ خوێندکارانی کۆمەڵەی ئەزموونی یەکەم و (١٨) پلانی بە شێوازی ڕێگای کێشە بنێرە بوو بۆ خوێندکارانی کۆمەڵەی ئەزموونی دووەم و (١٨) پلانی بە شێوازی ڕێگای ئاسایی بوو بۆ خوێندکارانی کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو، توێژەر نمونەی پلانەکانی خستە بەردەم کۆمەڵێك شارەزا و پسپۆڕ لە بواری ڕێگاکانی وانەوتنەوەدا بە مەبەستی وەرگرتنی ڕاوبۆچون و سەرنج و پێشنیارەکانیان بە مەبەستی باشتر دارشتنەوەی پلانەکە بە جۆرێك ڕاست و دروست بێت و بابەتی بێت، توێژەر هەموارکردنی پێویستی ئەنجامدا و پلانەکەی ئامادە و جێ بە جێکرد.

پێوەری بیرکردنەوەی زانستی (scientific thinking):

لە بەر نەبوونی پێوانەیەکی گونجاو بە زمانی کوردی بۆ پێوانەی بیرکردنەوەی زانستی، توێژەر پشتی بەستووە بە پێوەری ئامادەکراو کە لە لایەن (القادري ٢٠٠٥)بەکارهێنراوە، ئەم پێوەرە لە (٣٢) بڕگە پێکهاتووە و خۆی لە (٥)تەوەری سەرەکی دەبینێت و تەوەری یەکەم پێکدێت لە (٨) پرسیار بەڵام بۆ تەوەری دووەم و تەوەری سێیەم و تەوەری چوارەم وتەوەری پێنجەم هەرکێکیان پێکدێن لە (٦) پرسیار بۆ هەر پرسیارێکیش (٣) دانە بژاردە هەیە کە یەکێکیان وەڵامی ڕاستە لە دوای دڵنیا بوون لە ڕاستی و دروستی پێوەرەکە بەم شێوەیە رونکراوەتەوە دوای ئەنجامدانی ئەم هەنگاوانەی خوارەوە :-

ڕاستگۆیی وەرگێران (translate Validity)

بە مەبەستی دیاریکردنی ڕاستگۆیی وەرگێران توێژەر پێوانەکەی دا بە چەند شارەزایەکی زمانەوانی دواتر پێوانە کوردیەکە درایەوە بە کەسێکی پسپۆری زمانی عەرەبی کە شارەزای تەواوی لە زمانی کوردیش هەبوو بۆ ئەوەی پێوەرەکە وەربگێرێتەوە سەر زمانی کوردی، پاشان پێوانە کوردیەکە جارێکی تر درایەوە بە کەسێکی شارەزا و پسپۆر لە زمانی عەرەبی کە کوردی بە باشی دەزانی بۆ ئەوەی وەریبگێرێتەوە سەر زمانی عەرەبی،دواتر پێوانە عەرەبیە بنچینەییەکە لە گەڵ پێوانە عەرەبیە وەرگێراوەکە درا بە کەسێکی تری شارەزا و پسپۆر لە زمانی عەرەبیدا بۆ ئەوەی رادەی لە یەك چوونی بڕگەکان بە ڕێژەی سەدی دەستنیشان بکات بۆ دڵنیابوون لە ڕاستگۆیی وەرگێڕانەکە، دواتر توێژەر ڕێژەی سەدی بۆ بڕگەکان دەرهێنا و ڕێژەکەی گەیشتە (٩٥٪).

ڕاستگۆیی ڕواڵەت (Face Validity): ئامانجی سەرەکی بۆ ئەنجامدانی تاقیکردنەوە وهەڵسەنگاندن،بەجۆرێك ئامرازەکان لەگەڵ مەبەستی دیاریکراو بگونجێن واتە هەڵسەنگاندنی ڕاستگۆیانە ئەوەیە کە لەپێناو ئامانجێکی روون و ڕاست ئەنجامدەدرێت (رسول,٢٠١٧: ١٤٧).

بۆ دیاریکردنی ڕاستگۆیی رواڵەتی توێژینەوە توێژەر پەنای بردە بەر ڕاو بۆچوونی شارەزایان بۆ ئەم مەبەستە بڕگەکانی پێوانەکە خرانە بەر دەستی (٢٠) شارەزا لە بواری ڕێگاکانی وانەوتنەوە و پەروەردە و دەروزنانی، داوایان لێکرا کە ڕاو بۆچونی خۆیان سەبارەت بە گونجاوی بڕگەکان و بژاردەکان دەر ببڕن و هەر گۆڕانکاریەکیشیان پێ باش بوو بێت پێشنیاری بکەن دوای کۆکردنەوەی فۆرمەکان بە پێی بۆچوونی شارەزایان ئەو بڕگانە مانەوە کە ڕێژەی ڕێکەوتن لە سەر مانەوسان لە سەرووی (٩٥%) بوو بەم شێوەیە لە کۆی (٣٢) بڕگە، سەرجەم بڕگەکان وەك خۆیان مانەوە و هیچ بڕگەیەك لانەدرا.

ڕاستگۆیی بونیادنان (Construct validity) :

توێژەر ڕاستگۆیی بونیادی ئەنجامدا بۆ پێوانەی (بیرکردنەوەی زانستی) لە سەر نمونەی سەرەتایی کە پێکهاتبوون لە (١٠٠) خوێندکاری نێر و مێ، دواتر بە بەکارهێنانی هەگبەی ئاماری بۆ زانستە کۆمەڵایەتییەکان (SPSS) هاوکۆلکەی پەیوەندی پێرسۆن (Person)ی لە نێوان بڕگەکانی پێوانەکە بۆ کۆی گشتی پێوانەکە و دۆزینەوەی.

خشتەی (١١)

پەیوەستی هەر بڕگەیەکی پێوەری بیرکردنەوەی زانستی بە کۆی پێوەرەکەی نیشان دەدات

تەوەرە	بڕگەکان	ب. پەیوەست	بڕگەکان	ب. پەیوەست	بڕگەکان	ب. پەیوەست
کێشە	1	.622**	4	.583**	7	.585**
	2	.519**	5	.503**	8	.581**
	3	.493**	6	.610**		

گریمانە	9	.606**	11	.666**	13	.650**
	10	.643**	12	.684**	14	607**
راستی گریمانە	15	.613**	17	.596**	19	.624**
	16	.584**	18	.541**	20	.620**
شرۆڤەکاری	21	.654**	23	.509**	25	.717**
	22	.553**	24	.683**	26	.691**
گشتاندن	27	.636**	29	.662**	31	.634**
	28	.639**	30	.657**	32	.654**

N= 100 ** P-value < 0.01 * P-value < 0.05

دیاریکردنی جێگیری (Reliyability):تاقیکردنەوەی جێگر هەمان ئەنجامی پێشوی ئەو گروپە خوێندکارەمان پێدەدات,دوبارە خوێندکارەکان تاقیبکەینەوە لە هەمان بابەت,کەواتە جێگیری ڕاستی و دروستی تاقیکردنەوەکان دیاریدەکات واتە ئەگەر ئەنجامی دەستکەوتی دووەم هەمان ئەنجامی دەستکەوتی تاقیکردنەوەی یەکەم بوو ئەوا تاقیکردنەوەکە جێگرو نەگۆڕە(حمدامين، ٢٠١٦: ١٧٠)

توێژەر بۆ دیاریکردنی جێگیری پێوانەکە، چەند ڕێگایەکی بەکار هێنا وەك:-

١.ڕێگەی (ئەلفاکرونباخ – Coronbachs Alpha)

توێژەر جێگیری بۆ پێوانەکەی بە ڕێگەی (ڕێگەی ئەلفاکرونباخ) دۆزیەوە کە یەکێکە لە ڕێگەکانی دەستنیشانکردنی گونجاوی ناوکی، پاش جێبە جێکردنی پێوانەکەی بە سەر (١٠٠) خوێندکاری نمونەی سەرەتایی، دەرکەوت بەهای جێگیری پێوانەکە بەم ڕێگەیە بریتییە لە (0.71) کە ئەمەش جێگیریەکی پەسەندە.

خشتەی (١٢)

جێگیری پێوەری بیرکردنەوەی زانستی ئەلفای کرۆنباخ (Cronbach's Alpha)

ڕەهەندەکان	Cronbach's Alpha	ژمارەی برگە
کێشە	0.690	8
گریمانە	0.716	6
راستیەتی گریمانە	0.638	6
شرۆڤەکاری	0.706	6
گشتاندن	0.722	6
جێگیری گشتی	0,71	32

٢.ڕێگەی ئەنجامدان و دوبارە ئەنجامدانەوە Test - retest

بە مەبەستی دیاریکردنی جێگیری پێوانەی بیرکردنەوەی زانستی توێژەر جێگیری بۆ پێوانەکە بە شێوازی (Test - retest) ئاشکرا کرد لە ڕێکەوتی (٩/ ١١/ ٢٠٢١) بۆ جاری یەکەم پێوانەکە بە سەر (٣٠) خوێندکاری قۆناغی یەکەمی زانکۆدا جێبەجێکرا کە بەشێك بوون لە کۆمەڵگەی توێژینەوەکەی و پێکهاتبوون لە ڕەگەزی نێر و مێ، دوای تێپەڕبوونی (١٥) ڕۆژ لە ڕێکەوتی (٢٣/ ١١/ ٢٠٢١) دوبارە پێوانەکە لە سەر هەمان نمونە جێ بە جێکرایەوە، دواتر پەیوەندی نێوان ئەنجامدانی یەکەم و دووەم لە ڕێگەی هاوکۆلکەی پەیوەندی پێرسۆن (Person) دۆزرایەوە بەپێی بوارەکانی بیرکردنەوەی زانستی .

خشتەی (١٣)

جێگیری پێوەری بیرکردنەوەی زانستی بە ڕێگەی دوبارە جێگیرکردن Test - retest

ڕەهەند	ئەنجامدان	ژمارەی نموونە	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	بەهای پەیوەستی	ئاستی بەڵگەداری
کێشە	جاری یەکەم	30	2.43	1.165	0.868	0.000
	جاری دووەم	30	2.77	1.194		
گریمانە	جاری یەکەم	30	1.97	1.810	0.724	0.000
	جاری دووەم	30	2.03	1.159		
شرۆڤەکاری	جاری یەکەم	30	1.37	1.712	0.729	0.000
	جاری دووەم	30	2.10	1.242		
شیکردنەوە	جاری یەکەم	30	3.27	1.799	0.737	0.000
	جاری دووەم	30	2.87	1.224		
گشتاندن	جاری یەکەم	30	2.47	1.925	0.709	0.000
	جاری دووەم	30	2.97	1.377		

- **تایبەتمەندی پێوانەكە بە شێوەی كۆتایی.**

بە شێوەیەكی كۆتایی پێوانەی بیركردنەوەی زانستی لە (٣٢) بڕگە پێكهاتبوو لە پێنج تەوەری سەرەكی پێكهاتبوو بە شێوەیەكی گشتی بڕگەكان لای خوێندكاران ڕوون بوون هەروەها بژاردەی وەڵامدانەوە لە ناوەڕۆكی بڕگەكان بە جۆری سێ بژاردە داڕێژراوە واتە بۆ هەر پرسیارێك (٣) سێ بژاردە هەیە كە دەبێت وەڵامی ڕاست هەڵبژێرێت و بەهای بژاردەكانیش (١,٠) بوو.

- **پێوانەی ئاراستەی خوێندكاران سەبارەت بە وانەی گفتوگۆی ئەكادیمی.**

لە بەر نەبوونی پێوانەیەكی گونجاو بە زمانی كوردی دوای پێداچوونەوە بە توێژینەوەكان و سوود وەرگرتن لە سەرچاوەكان و پەرتوكەكان و سوود وەرگرتن لە توێژینەوەی (كریم و محمد, ٢٠١٥) و (الركابي, ٢٠١٤) توێژەر هەستا بە ئامادەكردنی پێوانەیەك بە گۆڕاوی (ئاراستەی خوێندكاران) بۆ ئەم مەبەستە ئەم هەنگاوانەی خوارەوە ئەنجامدرا.

١. ئەنجامدانی ڕاپرسی كراوە

توێژەر ڕاپرسیەكی كراوەی ئەنجامدا بۆ (٦٠) خوێندكاری قۆناغی یەكەم لە ڕێكەوتی ٢١- ٢٢- ٢٣- ئایاری ٢٠٢١) بۆیە ئەو خوێندكارانەی هەڵبژارد چونكە لە قۆناغی یەكەمی زانكۆییدان و ئەو بابەتەیان لە كۆرسی یەكەمدا خوێندوە. پرسیارەكە بریتي بوو لە (بەرای تۆ خالی باش و خالی خراب لە بابەتی گفتوگۆی ئەكادیمی چیە ؟؟) دوای كۆكردنەوەی ڕاپرسیەكە توێژەر توانی (٣٦) بڕگە ئامادە بكات.

دیاریكردنی ڕاستگۆیي ڕواڵەت Face Validity

بۆ دیاریكردنی ڕاستگۆیي ڕواڵەتی توێژەر پەنای بردە بەر ڕاوبۆچوونی شارەزایان لە بواری ڕێگاكانی وانەوتنەوە و پەروەردە و دەرونزانی ، داوایان لێكرا ڕاوبۆچوونی خۆیان سەبارەت بە گونجاوی بڕگەكان و بژاردەكان دەببڕن و هەر گۆڕانكارییەك پێیان باشە پێشنیاری بكەن ، دوای كۆكردنەوەی فۆرمەكان، بە پێی بۆچوونی شارەزایان تەنها ئەو بڕگانە مانەوبە كە ڕێژەی ڕێكەوتن لە سەر مانەوەیان (٩٥٪) یان زیاتر بوو بەم شێوەیە لە كۆی گشتی (٣٦) بڕگە تەنها(٣٢) بڕگە مایەوە كە (٤) بڕگە لادران كە بریتی بوون لە بڕگەكانی (١٠، ٢٠، ٢٩، ٢٧) هەروەها گۆڕانكاری داڕشتن لە چەند بڕگەیەك كرا بڕگەكانی تر وەك خۆیان مانەوەكە بریتی بوون لە (١ – ٢ – ٣ – ٤ – ٥ -٦ – ٧ -٨ – ٩– ١١ – ١٢ – ١٣ – ١٤ – ١٦ -١٧ -١٨-١٩ –٢١– ٢٢ – ٢٣ – ٢٤ –٢٥–٢٦ -٢٨– ٣٠-٣١ – ٣٢ -٣٣ - ٣٤)، بەم جۆرەش كۆی بڕگەكانی پێوەری ڕێزگرتن لە بەرامبەر بریتي بوون لە (٣٢) بڕگە.

ڕاستگۆیي بونیادنان (Construct validity).

جۆرێكە لە جۆركانی ڕاستگۆیي و پشتی پێ دەبەسترێت لە دیاریكردنی ڕاستگۆیي پێوانە پەروەردەییەكان، كەواتە ڕاستگۆیي بونیادنان واتە پەیوەندی نمرەكانی پێوانەكە بە نمرەی گشتی و پێوەركە.

توێژەر ڕاستگۆیي بونیادنانی ئەنجامدا بۆ پێوانەی ڕێزگرتن لە بەرامبەر لە سەر نمونەی سەرەتایي خوێندكارانی وەرگیراوی قۆناغی یەكەم بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢١-٢٠٢٢) كە ژمارەیان (١٠٠) خوێندكار بوو لە هەردوو ڕەگەزی نێر و مێ لە بەشە جیاجیاكانی زانكۆی كۆیە، دواتر بە بەكارهێنانی هەگبەی ئاماری بۆ پێوانەكردنی زانستە كۆمەڵایەتییەكان (SPSS) هاوكۆلكەی پەیوەندی پێرسۆن (Person)ی لە نێوان بڕگەكانی پێوانەكە بە كۆی گشتی پێوانەكە دۆزیەوە.

خشتەی (١٤)

پەیوەستی هەر بڕگەیەكی پێوەری ئاراستە بە كۆی پێوەرەكە

بڕگەكان	ب. پەیوەست	بڕگەكان	ب. پەیوەست	بڕگەكان	ب. پەیوەست	بڕگەكان	ب. پەیوەست
1	.452**	9	.298**	17	.512**	25	.238*
2	. 419**	10	.413**	18	.318**	26	.419**
3	.557**	11	.468**	19	.475**	27	.345**
4	.436**	12	.393**	20	.352**	28	.484**
5	.305**	13	.350**	21	.393**	29	.467**
6	.435**	14	.344**	22	.256**	30	.083
7	.489**	15	.381**	23	.400**	31	.382**
8	.408**	16	.463**	24	.022	32	.405**

N= 100 ** P-value < 0.01 * P-value < 0.05

لە ئەنجامدا دەرکەوت کە هەندێك لە بڕگەکانی پێوانەکە پەیوەندییەکی بە هێزیان بە نمرەی گشتی پێوانەکەوە هەیە، بەڵام هەندێك لە بڕگەکان پەیوەندی لاوازیان بە نمرەی گشتی پێوانەکەوە هەبووە وەك بڕگەکانی (٢٤، ٣٠) بەهای پەیوەندیمان کەمتر بووە لە (١٩%) پەیوەستی بەڵگەداری ئاماریان نەبوو بۆیە بڕگەکانی (٢٤ و ٣٠) پەیوەستی بەڵگەداریان نەبوو لە پێوانەکە لادران، بەم شێوەیەش (٣٠) بڕگە مایەوە.

دیاریکردنی جێگیری (Relibility): بەئامرازێك دەوترێت جێگر ئەگەر بۆ زیاتر لەجارێك بەسەرهەمان کۆمەڵگەدا باش کاتێکی دیاریکراو ئەنجامبدرێت و هەمان ئەنجام یان ئەنجامێکی هاوشێوە بدات بەدەستەوە.(دیاب, ٢٠٠٣:٦١)

ڕێگەی ئەلفاکرونباخ – Coronbachs Alpha: ڕێگەی ئەلفاکرونباخ بۆ دیاریکردنی جێگیری ناوەکی بەکار هێنرا چونکە ئەم ڕێگەیە ئاستی گونجاوی بڕگەکان لە گەڵ یەکتری دەردەخات، بۆیە پێوانەکە بە سەر (١٠٠) خوێندکاری قۆناغی یەکەمی زانکۆدا وەك نمونەی سەرەتایی دابەشکرا، کە بەهای جێگیری پێوانەکە بریتی بوولە (٠،٨٢) کە ئەمەش جێگیرییەکی پەسەندە.

خشتەی (١٥)

جێگیری پێوەری ئاراستەکان نیشان دەدات ئەلفای کرۆنباخ (Cronbach's Alpha)

ناونیشانی تەوەر	Cronbach's Alpha	ژمارەی بڕگە
ئاڕاستەی خوێندکاران	0.826	30

ڕێگەی ئەنجامدان و دوبارە ئەنجامدانەوە (Test – retest): لەم جۆرەدا جێگیری پێوانەکە شێوازی (Test – retest) ئەنجادا بۆ جاری یەکەم لە ڕێکەوتی (٩/ ١١/ ٢٠٢١)پێوانەکە بە سەر (٣٠) خوێندکاری قۆناغی یەکەمی زانکۆدا جێ بە جێکرا کە بەشێك بوون لە کۆمەڵگەی توێژینەوەکەی و دوای تێپەربوونی لە هەردوو ڕەگەزی نێر و مێ، دوای تێپەربوونی (١٥) ڕۆژ دووبارە لە ڕێکەوتی (٢٣ / ١١/ ٢٠٢١) دوبارە پێوانەکە لە سەر هەمان نمونە جێ بە جێکرایەوە، دواتر پەیوەندی نێوان ئەنجامدانی یەکەم و ئەنجامی دووەم لە ڕێگەی هاوکۆلکەی پەیوەندی پێرسۆن (Person) دۆزرایەوە، لە ئەنجامدا دەرکەوت بەهای پەیوەندی نێوان ئەنجامدانی یەکەم وئەنجامدانی دووەم بریتی بوو لە (٠،٧٤) ئەمەش پەیوندیەکی پەسەندە.

خشتەی (١٦) دووبارە تاقیکردنەوە

ڕەهەند	تاقیکردنەوە	ژ. سامپڵ	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	بەهای پەیوەندی	ئاستی بەڵگەداری
پێوەری ئاراستە	یەکەم	30	90.47	15.120	0.749	0.000
	دووەم	30	89.73	13.804		

تایبەتمەندی پێوانەکە بە شێوەی کۆتایی .

پێوانەی (ئاراستەی خوێندکاران) بە شێوەی کۆتایی لە (٣٠) بڕگە پێك دێت بە شێوەیەکی گشتی بڕگەکان لای خوێندکاران ڕوون بوون و هەروەها بژاردەی وەڵامدانەوە لە ناوەڕۆکی بڕگەکان بە جۆری پێنج بژاردە داڕێژراوە، واتە بۆ هەر پێنج بژاردە و وەڵام لە بەرامبەر بڕگەکان هەیە، کە بریتین لە (زۆر لە گەڵیم، لە گەڵیم، نازانم، لە گەڵی نیم، کەم لە گەڵیم) و بەهای بژاردەکان بریتین لە (٥ – ٤ – ٣ – ٢ - ١) بە هەمان ڕیزبەندی.

بەشی چوارەم

خستنەڕووی دەرئەنجام و شیکردنەوەی داتاکان

خستنەڕووی ئەنجامەکانی توێژەر ئەنجامەکانی توێژینەوەکە بەپێی گریمانەکانی توێژینەوەکە دەخاتەڕوو وە گریمانەکان بریتی بوون لە:

١. هیچ جیاوازیەکی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (0.05)بەدی ناکرێت، لە نێوان ناوەندی نمرەکانی گروپی ئەزمونی یەکەم کە بە ڕێگای وتووێژی سوکراتی وانەیان پێ دەوترێتەوە لە گەڵ ناوەندی نمرەکانی گروپی کۆنترۆلکراو کە بە ڕێگای ئاسایی وانەیان پێ دەوترێتەوە لە پێوانەی بیرکردنەوەی زانستی.

بۆ گەیشتن بە دروستی ئەم گریمانە توێژەر دوای داخیلکردنی داتاکان بە بەرنامەی (SPSS) بە بەکارهێنانی تەکنیکی ئاماری (Independent Sample T.test) تاقیکردنەوەی (t) بۆ دوو سامپڵی سەربەخۆ ئەنجامدا, ئەم پێوەرە پێکهاتبوو لە (٥) ڕەهەند ,وەك لەم خشتەی خوارەوە دەردەکەوێت لە

هیچ لە ڕەهەندەکان دا جیاوازییەکی بەڵگەداری ئاماری لە نێوان گروپی ئەزموونی یەکەم بە ڕێگای سوکرات و گروپی کۆنترۆلکراو بەڕێگای ئاسایی بوونی نیە ئەمەش بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە p- value گەورەترە لە ئاستی (0.05) بەڵام لەئاستی کۆی گشتی پێوەرەکاندا جیاوازی بەڵگەداری ئاماری بەدی دەکرێت ئەمەش بەلەبەرچاوگرتنی_(p value 0.014) کە بچوکترە لە ئاستی (0.05) ئەم جیاوازیەش دەگەرێتەوە بۆ گروپی ئەزموونیەکەمی ڕێگای سوکرات چونکە ناوەندی ژمێرەیی بریتیە لە (16.13) گەورەترە لە ناوەندی ژمێرەیی گروپی کۆنترۆلکراو کە بریتیە لە (14.67). ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە جیاوازی بەڵگەداری ئاماری هەیە بەکۆی گشتی پێوەرەکە لە نێوان ناوەندی نمرەکانی ئاستی خوێندکارانی گروپی ئەزموونی و گروپی کۆنترۆلکراو لە پەرژەوەندی خوێندکارانی گروپی ئەزموونیدایە کە بە ڕێگای وتوو وێژی سوکراتی لە بابەتی گفتووگۆی ئەکادیمی وانەیان پێ دەوترێتەوە بە بەراوردکردن لەگەڵ ڕێگای ئاسایی کە وانەیان پێ دەوترایەوە, بەم شێوەیەش گریمانەی سفری ڕەت دەکرێتەوە و گریمانەی لەجیاتی پەسەند دەکرێت کە دەڵێت : جیاوازیەکی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (0.05)بەدی دەکرێت، لە نێوان ناوەندی نمرەکانی گروپی ئەزمونی یەکەم کە بە ڕێگای ستراتیجیەتی وتوێژی سوکراتی وانەیان پێ دەوترێتەوە لە گەڵ ناوەندی نمرەکانی گروپی کۆنترۆلکراو کە بە ڕێگای ئاسایی وانەیان پێ دەوترێتەوە لە ئاستی بیرکردنەوەی زانستی.

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp57-75

توێژەر ئاستی خوێندکارانی گروپی ئەزموونی لە بابەتی گفتووگۆی ئەکادیی دەگەڕێنێتەوە بۆ کاریگەری و سەرکەوتنی ڕێگای وتوو وێژی سوکراتی لە فێربووندا, چونکە لەم ڕێگایەدا دەرفەت بە خوێندکار دەدرێت کە بەشداری پێبکرێت و ڕۆڵێکی چالاك دەبینێت و دەتوانێت ڕاو بۆ چوونی خۆی دەربڕێت, ئەمەش لەوانەیە کاریگەری لەسەر لایەنی مەعریفی خوێندکار هەبێت و ببێتە هۆی بەرزکردنەوەی ئاستی بیرکردنەوەی خوێندکارو زانیاری زیاتری دەستکەوێت و زانیاری زیاتر کۆبکاتەوە لە چاو گروپی کۆنترۆڵدا.

خشتەی (١٧)

بەراوردکردنی تاقیکردنەوەی گروپی ئەزموونی یەکەم بە ڕێگای سوکرات و گروپی کۆنترۆڵکراو لە پێوەری بیرکردنەوەی زانستی

ڕەهەند	گۆڕاو	ژمارەی نموونە	ناوەندی ژمێرەیی	جیاوازی ناوەندەکان	لادانی پێوەریی	بەلگەداری ئاماری sig	بەهای (t) دەرهێنراو	بەهای (t) خشتەیی	بەلگەداری ئاماری
ڕەهەندی یەکەم دیاریکردنی کێشە	گروپ سوکرات	15	4.20	0.267	0.862	0.387	0.879	2.048	بەڵگەدار نیە
	گروپ کۆنترۆل	15	3.93		0.799				
ڕەهەندی دووەم هەڵبژاردنی ئەرکەکان	گروپ سوکرات	15	2.93	0.267	0.594	0.238	1.206	2.048	بەڵگەدار نیە
	کۆنترۆلکراو	15	2.67		0.617				
ڕەهەندی سێیەم تاقیکردنەوەی ئەرکەکان	گروپ سوکرات	15	3.07	0.333	0.594	0.172	1.402	2.048	بەڵگەدار نیە
	گروپ کۆنترۆلکراو	15	2.73		0.704				
ڕەهەندی چوارەم	گروپ سوکرات	15	2.93	0.200	0.884	0.443	0.778	2.048	بەڵگەدار نیە
	گروپ کۆنترۆلکراو	15	2.73		0.458				
ڕەهەندی پێنجەم گشتاندن	گروپ سوکرات	15	3.00	0.400	0.655	0.127	1.572	2.048	بەڵگەدار نیە
	گروپ کۆنترۆلکراو	15	2.60		0.737				
کۆی گشتی	گروپ سوکرات	15	16.13	1.47	1.922	0.014	2.635	2.048	بەڵگەدارە
	گروپ کۆنترۆلکراو	15	14.67		0.976				

٢ــ هیچ جیاوازیەکی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (0.05)بەدی ناکرێت، لە نێوان ناوەندی نمرەکانی گروپی ئەزمونی کە بە ڕێگای وتوویژی سوکراتی وانەیان پێ دەوترێتەوە لەگەڵ ناوەندی نمرەکانی گروپی کۆنترۆلکراو کە بە ڕێگای ئاسایی وانەیان پێ دەوترێتەوە لە گۆڕاوی ئاراستەیان بۆ بابەتی گفتوگۆی ئەکادیی.) توێژەر ناوەندی ژمێرەیی و لادانی پێوەری بۆ هەردوو گروپی توێژینەوەکە دەرهێنا.

توێژەر دوای بەکارهێنانی تەکنیکی ئاماری (Independent Sample T.test) تاقیکردنەوەی (t) بۆ دوو سامپڵی سەربەخۆ ئەنجامدا, وەکو لە خشتەی (١٨) دەردەکەوێت جیاوازییەکی بەڵگەداری ئاماری هەیە لە نێوان ناوەندی ژمێرەیی گروپی ئەزموونی بریتی بوولە (126.13) بە ڕێگای وتوویژی سوکرات وانەی پێوتراوە لە پێوەری ئاراستەیان بۆ بابەتی گفتووگۆی ئەکادیی وناوەندی ژمێرەیی گروپی کۆنترۆلکراوبریتی بوو لە(63.33) کە بەڕێگای ئاسایی وانەی پێ دەوترایەوە, ئەمەش بە سەرنجدان بەوەی کە بەهای (t) دەرهێنراو (51.434) گەورەترە لە بەهای (t) خشتەیی و هەروەها (P-Value=0.000<0.05) ,لێرەدا بوونی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لە نێوان ناوەندی نمرەی هەردوو گرووپی توێژینەوەکە دەریدەخات لە پێوەری ئاراستەی خوێندکاران لە بەرژەوەندی کۆمەڵەی ئەزموونیدایە ,بەمەش گریمانەی سفری ڕەت دەکرێتەوەو گریمانەی لەجیاتی پەسەند دەکرێت کە دەڵێت :(جیاوازیەکی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (0.05)بەدی دەکرێت، لە نێوان ناوەندی نمرەکانی گروپی ئەزمونی کە بە ڕێگای ستراتیجیەتی وتوێژی سوکراتی وانەیان پێ دەوترێتەوە لە گەڵ ناوەندی نمرەکانی گروپی کۆنترۆلکراو کە بە ڕێگای ئاسایی وانەیان پێ دەوترێتەوە لە گۆڕاوی ئاراستەی خوێندکاران.توێژەر هۆکاری بوونی کاریگەری بۆ ئەمە دەگەڕێنێتەوە کە خوێندکاران کارلێکی ڕەفتاری و کۆمەڵایەتیان لە ئەنجامی تێبینی و تێگەشتن و بەشداریکردن و بەشداربوون لە ناوپۆلدا وایکردوە کە ئاراستەیەکی ئەرێنی دروست بکەن بەرەو بابەتی گفتوگۆی ئەکادیی و حەزوئارەزوویان هەبێت بۆ بابەتەکە لە ڕێگای بەکارهێنانی ڕێگای سوکراتی کە تیایدا خوێندکار بەشدارە و ڕۆڵێکی باش دەبینێت.

خشتەی (١٨)

جیاوازی نێوان گروپی سوکرات وگروپی کۆنترۆڵکراو لە پێوەری ئاراستەی خوێندکاران

گۆڕاو	ژمارەی نموونە	ناوەندی ژمێرەیی	جیاوازی ناوەندەکان	لادانی پێوەریی	بەهای (t)		بەڵگەداری ئاماری Sig.
					دەرهێنراو	خشتەیی	
گروپ ئەزمووونی سوکرات ئاراستەی خوێندکاران	15	126.13	62.80	3.944	51.434	2.048	0.000
گروپ کۆنترۆڵکراو ئاراستەی خوێندکاران	15	63.33		2.610			

٣ ــ هیچ جیاوازیەکی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (0.05)بەدی ناکرێت، لە نێوان ناوەندی نمرەکانی گرۆپی ئەزمونی کە بە ڕێگای کێشە بنێرە وانەیان پێ دەوترێتەوە لە گەڵ ناوەندی نمرەکانی گرۆپی کۆنترۆڵکراو کە بە ڕێگای ئاسایی وانەیان پێ دەوترێتەوە لە گۆڕاوی بیرکردنەوەی زانستی).

بۆ گەیشتن بە دروستی ئەم گریمانە توێژەر دوای داخیلکردنی داتاکان بە بەرنامەی (SPSS) بە بەکارهێنانی تەکنیکی ئاماری (Independent Sample T.test) تاقیکردنەوەی (t) بۆ دوو سامپڵی سەربەخۆ ئەنجامدا, ئەم پێوەرە پێکهاتبوو لە (٥) ڕەهەند ,وەك لەم خشتەی خوارەوە دەردەکەوێت لە هیچ لە ڕەهەندەکان دا جیاوازییەکی بەڵگەداری ئاماری لە نێوان گروپی کێشە بنێرە و گروپی کۆنترۆڵکراو بوونی نیە ئەمەش بەلەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە p- value گەورەترە لە ئاستی (0.05) بەڵام لە ڕەهەندی یەکەم بەڵگەدارە لە بەرژەوەندی گروپی کۆنترۆڵکراوە چونکە ناوەندی ژمێرەیی گروپی کۆنترۆلکراوبریتی بوو لە (3.93) گەورەترە لە ناوەندی ژمێرەیی گروپی کێشە بنێرە بریتی بوو لە (2.53) بەڵام لەئاستی کۆی گشتی پێوەرەکەدا جیاوازی بەڵگەداری ئاماری بەدی دەکرێت ئەمەش بەلەبەرچاوگرتنی_(p- value 0.005)کە بچوکترە لە ئاستی (0.05) ئەم جیاوازیەش دەگەرێتەوە بۆ گروپی کێشەبنێرە چونکە ناوەندی ژمێرەیی بریتیە لە (13.27) گەورەترە لە لە ناوەندی ژمێرەیی گروپی کۆنترۆڵکراو کە بریتیە لە (14.67) بەم شێوەیە گریمانەی لەجیاتی پەسەند دەکرێت کە دەڵێت (جیاوازیەکی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (0.05)بەدی دەکرێت، لە نێوان ناوەندی نمرەکانی گرۆپی ئەزمونی کە بە ڕێگای کێشە بنێرە وانەیان پێ دەوترێتەوە لەگەڵ ناوەندی نمرەکانی گروپی کۆنترۆڵکراو کە بە ڕێگای ئاسایی وانەیان پێ دەوترێتەوە لە گۆڕاوی بیرکردنەوەی زانستی). توێژەر بوونی کاریگەری بە گشتی دەگەڕێنێتەوە بۆ ئەوەی کە ئاستی مەعریفی خوێندکارانی گروپی ئەزموونی بەهۆی کارکردنی گروپات بەرزبوبێتەوە و بوبێتە هۆی گەشەسەندنی لایەنی مەعریفی, بەڵام نەبوونی کاریگەری لە ڕەهەندەکان لەوانەیە هۆکارەکەی ئەوەبێت کە هەردوو گروپەکە لەم تەمەنەدا ئاستی گەشەکردنیان وەك یەك بێت ئەمەش کاریکردبێتە سەر خوێندکاران.هەروەها بوونی کاریگەری لە ڕەهەندی یەکەم لە بەرژەوەندی گروپی کۆنترۆڵکراو لە وانەیە ئاستی زانیاری تێگەشتنی خوێندکارانی گروپی کۆنترۆڵکراو بەرزتربووبێت لەچاو گروپی ئەزموونی.

خشتەی (١٩)

بەراوردی تاقیکردنەوەی ئەزمونی دووەمی گروپی کێشە بنێرە لەگەڵ گروپی کۆنترۆڵکراو

ڕەهەند	گۆڕاو	ژمارەی نموونە	ناوەندی ژمێرەیی	جیاوازی ناوەندەکان	لادانی پێوەریی	بەڵگەداری ئاماری	بەهای (t)		بەڵگەداری ئاماری
							دەرهێنراو	خشتەیی	
ڕەهەندی یەکەم دیاریکردنی کێشە	گروپ کێشە بنێرە	15	2.53	-1.400	0.640	0.000	5.298	2.048	بەڵگەدارە
	گروپ کۆنترۆڵکراو	15	3.93		0.799				
ڕەهەندی دووەم هەڵبژاردنی ئەرکەکان	گروپ کێشە بنێرە	15	2.47	-0.200	0.743	0.429	-0.802	2.048	بەڵگەدار نیە
	گروپ کۆنترۆڵکراو	15	2.67		0.617				
ڕەهەندی سێیەم تاقیکردنەوەی ئەرکەکان	گروپ کێشە بنێرە	15	2.67	-0.067	0.816	0.812	-0.240	2.048	بەڵگەدار نیە
	گروپ کۆنترۆڵکراو	15	2.73		0.704				
ڕەهەندی چوارەم	گروپ کێشە بنێرە	15	2.73	0.000	0.594	1.000	0.000	2.048	بەڵگەدار نیە

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp57-75

		گروپ کۆنترۆلکراو	15	2.73		0.458				
ڕەهەندی گشتاندن	پێنجەم	گروپ کێشە بنێرە	15	2.87	0.267	0.640	0.299	1.058	2.048	بەڵگەدار نیە
		گروپ کۆنترۆلکراو	15	2.60		0.737				
کۆی گشتی		گروپ کێشە بنێرە	15	13.27	1.40	1.438	0.005	3.121	2.048	بەڵگەدارە
		گروپ کۆنترۆلکراو	15	14.67		0.976				

٤ــ هیچ جیاوازیەکی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (0.05)بەدی ناکرێت، لە نێوان ناوەندی نمرەکانی گروپی ئەزمونی دووەم کە بە ڕێگای کێشە بنێرە وانەیان پێ دەوترێتەوە لەگەڵ ناوەندی نمرەکانی گروپی کۆنترۆلکراو کە بە ڕێگای ئاسایی وانەیان پێ دەوترێتەوە لە گۆڕاوی ئاراستەیان بۆ بابەتی گفتوگۆی ئەکادیمی.

دوای بەکارهێنانی هاوکێشەی ئاماری ئەنجامەکان دەرکەوت کە جیاوازییەکی بەڵگەداری ئاماری هەیە لە نێوان ناوەندی ژمێرەیی گروپی کێشە بنێرە کە بریتی بوو لە (122.33) وناوەندی ژمێرەیی گروپی کۆنترۆلکراو کە بریتی بوو لە (63.33) . ئەمەش بە سەرنجدان بەوەی کە بەهای (t) دەرهێنراو (40.365) گەورەترە لە بەهای (t) خشتەیی و هەروەها (P-Value=0.000<0.05). لێرەدا بوونی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لە نێوان ناوەندی نمرەی هەردوو گروپی توێژینەوەکە دەردەخات لە پێوەری ئاراستەی خوێندکاران لە بەرژەوەندی کۆمەڵەی ئەزموونیدا بوو, بەمەش گریمانەی سفری ڕەت دەکرێتەوەو گریمانەی لەجیاتی پەسەند دەکرێت کە دەڵێت(جیاوازیەکی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (0,05)بەدی دەکرێت، لە نێوان ناوەندی نمرەکانی گروپی ئەزمونی کە بە ڕێگای کێشە بنێرە وانەیان پێ دەوترێتەوە لە گەڵ ناوەندی نمرەکانی گروپی کۆنترۆلکراو کە بە ڕێگای ئاسایی وانەیان پێ دەوترێتەوە لە گۆڕاوی ئاراستەی خوێندکاران). توێژەر هەبوونی بەڵگەداری ئاماری نێوان گروپی ئەزموونی و کۆنترۆلکراو دەگەڕێنێتەوە بۆ ئەوەی گرووپی ئەزموونی هەوڵ و ماندوو بونیان بۆ کارکردن بە گروپات بوە زیاتر هەوڵیان داوە بۆ گروپی خۆیان و پاڵنەریان لا دروست بوە بۆسەرکەوتنی گروپی لەوانەیە گیانی هاریکاری و خۆشەویستی زیاتر دروست بووە لە کاتی کارکردنی گروپی.

خشتەی (٢٠)

جیاوازی نێوان گروپی ئەزموندووەم بە ریگای کێشە بنێرە وگروپی کۆنترۆلکراو لە پێوەری ئاراستەخوێندکاران

گۆڕاو	ژمارەی نموونە	ناوەندی ژمێرەیی	جیاوازی ناوەندەکان	لادانی پێوەریی	بەهای (t) دەرهێنراو	بەهای (t) خشتەیی	بەڵگەداری ئاماری sig
گروپ ئەزموونی کێشە بنێرە لە ئاراستە	15	122.33	59.00	5.024	40.365	2.048	0.000
گروپ کۆنترۆلکراو	15	63.33		2.610			

بەشی پێنجەم

ئەنجام و ڕاسپاردەکان و پێشنیارەکان

ئەنجامەکان: لەژێر ڕۆشنایی ئەنجامی ئەم توێژینەوەیە , توێژەر ئەم ئەنجامانەی بۆ دەرکەوت:-

١ - بەکارهێنانی ڕێگای وتوویژی سوکراتی کاریگەری هەیە لەسەر بیرکردنەوەی زانستی ئاراستەی خوێندکاران بەرەو بابەتی گفتووگۆی ئەکادیمی بە بەراوورد بە ڕێگای وانەوتنەوەی ئاسایی لە قۆناغی یەکەمی خوێندنی زانکۆییدا.

٢ - بەکارهێنانی ڕێگای کێشە بنێرە کاریگەری هەیە لەسەر بیرکردنەوەی زانستی و ئاراستەی خوێندکاران بەرەو بابەتی گفتووگۆی ئەکادیمی بە بەراوورد بە ڕێگای وانەوتنەوەی ئاسایی لە قۆناغی یەکەمی خوێندنی زانکۆییدا.

ڕاسپاردەکان: توێژەر دوای ئەوەی گەیشتە دەرئەنجامەکان ڕاسپاردەی ئەمانەی خوارەوە پێشکەش دەکات:-

١. پێویستە مامۆستایانی بابەتی گفتووگۆی ئەکادیمی ڕێگای وتوویژی سوکراتی بەکاربهێنن لە وانەوتنەوەدا شان بەشانی ستراتیژیەتەکانی تری وانەوتنەوە.
٢. پێویستە مامۆستایانی بابەتی گفتووگۆی ئەکادیمی پێویستە شێوازو ڕێگای نوێ بگرنەبەر لە قۆناغە جیاوازەکانی خوێندنی زانکۆدا وەك بەکارهێنانی ڕێگای کێشە بنێرە.
٣. گرنگیدان بە بەکارهێنان و زیادکردنی چالاکی ناوپۆل و خوێندکاران بنە تەوەرەی سەرەکی بۆ ئەوەی بتوانن بیرکردنەوەی زانستیان بەهێزتر بێت.
٤. پێویستە ئەو مامۆستایانەی بابەتی گفتووگۆی ئەکادیمی لە قۆناغی یەکەمی زانکۆییدا دەڵێنەوە ڕاهێنرێن لەسەر چۆنیەتی بەکارهێنانی ڕێگاکانی وتوویژی سوکراتی و کێشە بنێرە لەرێگای خولی شیاندنەوە.

پێشنیارەکان بۆ لایەنی پەیوەندیدار

١. ئەنجامدانی توێژینەوەیەکی تری هاوشێوە لە هەمان بابەت لە وەرگرتنی گۆراوە دیمۆگرافیەکان وەك (ڕەگەز- تەمەن – قۆناغ).

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp57-75

٢. بەکارهێنانی ڕێگای وتووێژی سوکراتی لەگەشەسەندنی جۆری تر لە بیرکردنەوە وەك بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و بەکارهێنانی ڕێگای کێشە بنێرە لەبابەتی تر وەك (بابەتی بنەماکانی پەروەردە) لەسەر ئاستی دەستکەوتی خوێندن.

٣. توێژینەوەیەکی تر ئەنجام بدرێت لەسەر کاریگەری ڕێگای وتووێژی سوکراتی لەسەر گۆڕاوی پشت بەستوی تر وەك حەزوئارەزووی زانستی.

سەرچاوەکان

حمدامین,رەمەزان(٢٠١٦)پێوانەو هەڵسەنگاندنی پەروەردەیی,چاپخانەی چوارچرا,سلێمانی,چاپی یەکەم,بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان

حەمەدامین,رەمەزان(٢٠١٤) ڕێگاو شێوازە تیۆری وپراکتیکییەکانی وانەوتنەوە,چاپی یەکەم, کتێبخانەی گشتی,چاپخانەی رۆژهەلات,هەولێر.

رسول,ابراهیم(٢٠١٧),پێوانەوهەڵسەنگاندنی پەروەردەیی,دەزگای چاپ وپەخشی نارین، هەولێر.

عزیز، عزالدین سەلاحەدین(٢٠١٤) بنەماکانی دەرونزانی گشتی,چاپخانەی رۆژهەلات,چاپی پێنجەم, هەولێر.

جامل، عبدالرحمان عبدالسلام، ٢٠٠١، طرق التدريس العامة، الطبعة الثانية، دار المناهج للنشر والتوزيع، عمان-الأردن

جري، خضير عباس واخرون(٢٠١٨) طرائق التدريس العامة – مفاهيم نضرية تطبيقيةدار الجامعية للنشر والتوزيع، الطبعة الاولى".

جمال,د.محمد ماهر محمود(١٩٩٧) التفكير العلمى و دورالمؤسسات التربوية فى تنمية,دار الوفاء للطباعة والنشر والتوزيع.

الحوسنية و أمبو سعيد , عبد الله بن خميس , هدى بنت علي(٢٠١٦)استراتيجيات التعلم النشط :١٨٠ إستراتيجية مع الأمثلة التطبيقية , ط١ , دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة , عمان – الأردن

الحيلة,محمد محمود(٢٠٠١) طرائق التدريس و استراتيجيات ,الامارات العربية المتحدة, دار الكتاب الجامعى.

الدباغ ,افراح ياسين (٢٠٠٠) اثر استخدام المواد البروتوكول التسجيلات التربوية فى اكتساب الطلبة المدرسين بعض المهارات المختبرية وتنمية اتجاهاتهم نحو مادة علوم الحياة,كلية التربية جامعة الموصل,اطروحة دكتورا.

دياب ,سهيل رزق (٢٠٠٣).مناهج البحث العلمي. غزة,فلسطين

الركابي,رائد بايش وعبور,منال سعد(٢٠١٤) الاتجاهات طالبات كليات التربية نحو مادة طرائق التدريس,كلية التربية الاساسية,جامعة سومر,المجلة ذى قادر المجلد ٩ العدد ٢.

زاده,عقيل سعيد(٢٠١٠),الحوار قيمة حضارية,عمان,دارالنقاش للنشر والتوزيع

سعادة.جودت و يوسف جمال(١٩٨٨) تدريس مفاهيم الغة العربية و الرياضيات و المواد الاجتماعية,طبعة الاولى, دارالجيل,بيروت

سلطان,محمد(٢٠٠٣),السلوك التنظيمي,الاسكندرية,دارالجامعة الجديدة.

شراك، هاجر(٢٠١٩) مهارات التفكير العلمي وعلاقته بمستوى الطموح لدى تلاميذ السنة الثالثة ثانوي علوم تجريبية- دراسة ميدانية ببلدية عين الحجل بالمسيلة- رسالة ماجستير، جامعة محمد بوضياف–المسيلة..

الشمري، ماشي بن محمد، (٢٠١١),استراتيجية في التعليم النشط، المملكة العربية السعودية، وزارة التربية والتعليم، (بنين) الشؤن التعليمية،

الصمادى، احمد، وصفوان حميدات ،(٢٠٠٨) ،اتجاهات طلبةالمرحلة الثانوية في محافظة اربد نحو طرائق التدريس، مجلة جامعة دمشق ، مجلد ٢٤ ، العدد الاول

غانم,محمود محمد(٢٠٠٩) مقدمة فى تدريس التفكير,دار الثقافة للنشر والتوزيع,ط١,عمان.

فهروجي,نور خليفه(٢٠١٨),اثر استخدام استراتيجيه ارسل سؤال فى قدره تلاميذ على محاره الكلام بحث تجريبى فى الصف الثانى بمدرسه مطلع الانوار المتوسطة الاسلاميه تشيجاكواليباك.

القادري، سليمان (٢٠٠٥)تطوير مقياس لمهارات التفكير العلمي لمستوى طلبة الجامعة، دراسات العلوم التربوية، المجلد ٣٢ ،العدد١،ص ٣١.

محمود,صلاح الدين عرفة(٢٠٠٥) تفريد تعليم مهارات التدريس بين نظرية والتطبيق,عالم كتب, القاهرة.

هادى طوالبة واخرون(٢٠١٠) طرائق التدريس,دارالمسيرة, طبعة الاولى,عمان.

Barkley , Elizabeth F (2010) : Student Engagement Techniques: A Handbook for College Faculty , Jossey-Bass , United States of America .

J.K. Garcia, 2021 ,The Value of Academic Debate, https://privatewriting.net/blog/the-value-of-academic-debate

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp57-75